

Efektīvas intervēšanas principi izmeklēšanai un informācijas vākšanai 2021. gada maijs

association pour la prévention de la torture
asociación para la prevención de la tortura
association for the prevention of torture

UJO : Norwegian Centre for Human Rights
University of Oslo

Efektīvas intervēšanas principi izmeklēšanai un informācijas vākšanai

2021. gada maijs

Atbalsta

association pour la
prévention de la torture
asociación para la
prevención de la tortura
association for the
prevention of torture

UiO : **Norwegian Centre
for Human Rights**
University of Oslo

Efektīvas intervēšanas principi izmeklēšanai un informācijas vākšanai

Pieņemti 2021. gada maijā ar Spīdzināšanas izskaušanas iniciatīvas [*Anti-Torture Initiative*], Spīdzināšanas novēršanas asociācijas [*Association for the Prevention of Torture*] un Norvēģijas Cilvēktiesību centra [*Norwegian Centre for Human Rights*] atbalstu, pieejami tīmekļa vietnē www.interviewingprinciples.com.

Spīdzināšanas izskaušanas iniciatīva (*ATI*) tika izveidota 2012. gadā kā Amerikas Universitātes Vašingtonas Juridiskās koledžas Cilvēktiesību un humanitāro tiesību centra galvenais projekts. *ATI* ir izveidota ar mērķi paplašināt bijušā ANO īpašā ziņotāja par spīdzināšanu Huana E. Mendeza [*Juan E. Mendez*] darba pazīstamību un praktisko īstenošanu, un tās uzdevums ir novērst spīdzināšanu un citu sliktu izturēšanos visā pasaulē, uzlabojot tiesas pieejamību un pārskatatbildību spīdzināšanas upuriem, veicinot tādas izpratnes attīstību, kurā spīdzināšana netiek uzskatīta par likumīgu praksi, un stiprinot iestādes, aizstāvjus un globālos tīklus, kas cenšas izskaust spīdzināšanu. Iesaistīdamās stratēģiskajā pētniecībā, mērķtiecīgā aizstāvībā, spēju pilnveidošanas mācībās un tiesvedības pasākumos, *ATI* ir būtiski ietekmējusi spīdzināšanas un citas sliktas izturēšanās apkarošanas un novēršanas pasākumu arsenālu, padziļinot un paplašinot globālās spīdzināšanas izskaušanas kustības darbības jomu.

www.wcl.american.edu/impact/initiatives-programs/center/

Spīdzināšanas novēršanas asociācija (*APT*) ir starptautiska nevalstiska organizācija, kas atrodas Ženēvā un darbojas pasaules mērogā, lai novērstu spīdzināšanu un citu sliktu izturēšanos. *APT* ir dibināta 1977. gadā, un tās mērķis ir samazināt spīdzināšanas un sliktas izturēšanās riskus, aizstāvot un veicinot tādas praktiskus pasākumus kā apcietinājuma vietu uzraudzība, aizsardzības pasākumu īstenošana un neaizsargātības situācijās esošu apcietināto personu aizsardzība. *APT* ir bijusi svarīga nozīme starptautisko standartu un mehānismu, tostarp ANO Konvencijas pret spīdzināšanu Fakultatīvā protokola (*OPCAT*), un valstu preventīvo mehānismu izveidē, lai novērstu spīdzināšanu. Lai īstenotu savu redzējumu par sabiedrībām, kurās nepastāv spīdzināšana, *APT* darbojas valstu, reģionālajā un starptautiskajā līmenī, sniedzot atbalstu dažādiem partneriem, tostarp iestādēm, valsts cilvēktiesību aizsardzības institūcijām un pilsoniskās sabiedrības organizācijām. www.apr.ch

1987. gadā dibinātais Norvēģijas Cilvēktiesību centrs (*NCHR*) ir starpdisciplinārs centrs Oslo Universitātē. Centra darbība ir saistīta ar pētniecību, mācību organizēšanu un lietīšajām starptautiskajām programmām. *NCHR* darbinieku vidū ir juristi, politologi, sociālantropologi, sociālie ģeogrāfi un filozofi. Centrs akcentē saikni starp pētniecību, izglītību un zināšanu praktisku piemērošanu. www.jus.uio.no

Šajā publikācijā ietvertos materiālus drīkst brīvi citēt un pavairot ar nosacījumu, ka tiek iekļauta atsauce uz avotu: “Principles on Effective Interviewing for Investigations and Information Gathering, 2021. gada maijs. Iegūts tīmekļa vietnē www.interviewingprinciples.com.”

Izkārtojums un ilustrācijas: Magdalēna Kastrija [*Magdalena Castría*]. 2021. gads

Priekšvārds

Plašie normatīvie un tiesiskie regulējumi, kas aizliedz spīdzināšanu un cita veida sliktu izturēšanos visos laikos un vietās, pat bruņota konflikta un ārkārtēja stāvokļa situācijās, valstu pārstāvju īstenotajos iztaujāšanas pasākumos visā pasaulē pagaidām nav spējuši izskaust šādas prakses izmantošanu. Praksē arī netiek efektīvi piemēroti aizsardzības pasākumi, lai aizsargātu personas, kam ir atņemta brīvība. Kad biju ANO īpašais ziņotājs par spīdzināšanu, es novēroju, ka visbiežāk spīdzināšana un piespiešana notiek aizdomās turēto personu nopratināšanas laikā un ar mērķi panākt atzīšanos vai iegūt liecības pret citām personām. Šā iemesla dēļ 2016. gadā es ANO Ģenerālajai asamblejai iesniedzu tematisku ziņojumu, kurā tika atzīta iespēja un piedāvāta turpmākā rīcība.¹

Ziņojumā tika norādīts, ka ir pieejams plašs un arvien augošs zinātnisko atziņu kopums, kas liecina, ka ar labās attiecībās balstītām intervēšanas metodēm bez piespiešanas var visefektīvāk iegūt informāciju. Tajā pašā laikā pastāv pārlicinoši empīriski pētījumi, kas liecina, ka spīdzināšana un cita sliktā izturēšanās ir neefektīva un neproduktīva iztaujāšanas metode. Šajā saistībā ziņojumā tika aicināts izstrādāt starptautisku standartu kopumu attiecībā uz intervijām, kas pēc būtības paredzētu, ka iestādes piemēro tiesiskās un procesuālās garantijas.

Šajā dokumentā ir atspoguļoti šā aicinājuma īstenošanas rezultāti. Šie principi ir izkristalizējušies, apkopojot daudzu valstu pieredzi, kur tiesībaizsardzības un drošības spēki veic efektīvu intervēšanu, kas ļauj sasniegt labākus rezultātus precīzas un ticamas informācijas iegūšanā. Šādi iegūta informācija arī saglabā intervētāju godprātību un profesionalitāti un vairo sabiedrības uzticību viņu institūcijām.

Principos, ko mēs šeit piedāvājam, būtībā ir atzīts, ka intervijas iznākums ir atkarīgs no tā, vai persona katrā saskarsmes posmā ar valsts iestādēm var izmantot visas tiesības neatkarīgi no tā, vai šāda saskarsme tiek dēvēta par sarunu, nopratināšanu, intervēšanu vai iztaujāšanu. Tie piedāvā alternatīvu riskiem, ko rada ar piespiešanu iegūtas liecības un spīdzināšanas brutalitāte, un atzīst, ka šāda taktika noved pie nepatiesas atzīšanās, netaisnīgām tiesas prāvām un grauj tiesiskumu. Kā norādījusi Eiropas Cilvēktiesību tiesa, neviena tiesiskumā balstīta tiesību sistēma nevar pieļaut spīdzināšanas rezultātā iegūtu pierādījumu pieņemšanu, jo tiesas process ir tiesiskuma stūrakmens un spīdzināšanas izmantošana tam nodara neatgriezenisku kaitējumu.²

Šos principus izstrādājuši intervēšanas, tiesībaizsardzības, kriminālizmeklēšanas, valsts drošības, bruņoto spēku, izlūkošanas, psiholoģijas, kriminoloģijas un cilvēktiesību jomas eksperti no visas pasaules. Starptautiska koordinācijas komiteja 15 locekļu sastāvā ir vadījusi šo procesu un centusies darbu balstīt uz plašu empīrisko pētījumu pamata, dokumentētu labo praksi, vispārāztītām starptautiskajām tiesībām un profesionālo ētiku. Galīgā redakcija ir četrus gadus ilgas šo datu analīzes un pētījumu rezultāts, kas sasniegts, apspriežoties ar konsultatīvo padomi, kura sastāv no vairāk nekā 80 ekspertiem no vairāk nekā 40 valstīm. Turklāt koordinācijas komitejas darbu sekmēja tiešas apspriedes ar tiesībaizsardzības iestāžu amatpersonām un citām ieinteresētajām personām sanāksmēs Brazīlijā, Tunisijā un Taizemē.

¹ A/71/298, Īpašā ziņotāja par spīdzināšanu ziņojums, 2016. gada 5. augusts. *Skat. arī* A/HRC/RES/31/31, Cilvēktiesību padomes rezolūcija, 2016. gada 24. marts.

² Eiropas Cilvēktiesību tiesas (ECT) 2020. gada 5. novembra spriedums lietā Nr. 31454/10 "Čviks [Čwik] pret Poliju".

Pienācis laiks šo labo praksi vispārināt un izplatīt kriminālizmeklētājiem no visām tiesību kultūrām un profesionāļiem, kas veic intervijas dažādiem likumīgiem mērķiem. Starptautiskā sabiedrība var izmantot šos principus kā vadlīnijas, un tie palīdzēs izstrādāt normatīvu regulējumu efektīvu interviju veikšanai, kurās netiek pārkāptas cilvēktiesības, proti, izmantota spīdzināšana un slikta izturēšanās, kā arī uzlabos noziegumu izmeklēšanas un novēršanas efektivitāti un konsekveni.

Huans E. Mendez,
Ekspertu koordinācijas komitejas līdzpriekšsēdētājs

Dalībnieki

Koordinācijas komiteja

(Strādā kā autonoma struktūra)

Huans E. Mendezs, līdzpriekšsēdētājs (bijušais ANO īpašais ziņotājs par spīdzināšanu; Amerikas Universitātes Vašingtonas Juridiskās koledžas Spīdzināšanas izskaušanas iniciatīvas fakultātes direktors)

Marks Tomsons [Mark Thomson], līdzpriekšsēdētājs (bijušais Spīdzināšanas novēršanas asociācijas ģenerālsēkretārs)

Rejs Buls [Ray Bull] (Derbijas Universitātes kriminālizmeklēšanas profesors; Lesteras Universitātes tiesu psiholoģijas goda profesors)

Marks Felons [Mark Fallon] (bijušais ASV Aizsardzības departamenta Jūras spēku kriminālizmeklēšanas dienesta īpašais aģents / terorisma apkarošanas amatpersona; projekta "Aletheia" līdzdibinātājs, Džona Džeja Krimināltiesību koledža)

Veronika Inestrosa Arensa [Verónica Hinestroza Arenas] (starptautisko cilvēktiesību eksperte; bijusī Starptautiskās advokātu asociācijas Cilvēktiesību institūta vecākā programmas juriste, Latīņamerika)

Zaza Namoradze [Zaza Namoradze] (*Open Society Justice Initiative* Berlīnes nodaļas direktors)

Gevins Oksboro [Gavin Oxburgh] (Nortambrijas Universitātes politikas zinātnes profesors, Apvienotā Karaliste; iepriekš darbojies Karalisko gaisa spēku Policijas speciālās izmeklēšanas nodaļā)

Pau Peress Saless [Pau Perez Sales] (*Centro SiRa* klīniskais direktors, Madride; *Torture Journal* galvenais redaktors)

Asbjerns Raklēvs [Asbjørn Rachlew] (Norvēģijas policijas virsnieks, Oslo; viespētnieks Norvēģijas Cilvēktiesību centrā)

Terēze Ritere [Therese Rytter] (*DIGNITY* Juridiskās nodaļas direktore; Eiropas Spīdzināšanas novēršanas komitejas viceprezidente)

Mērija Šoluma [Mary Schollum] (konsultante; bijusī Jaunzēlandes policijas un Apvienotās Karalistes Policijas koledžas padomdevēja)

Rebeka Šefere [Rebecca Shaeffer] (*Fair Trials International* juridiskās nodaļas direktore, Amerika)

Ruta Sekindi [Ruth Ssekindi] (Ugandas Cilvēktiesību komisijas direktore)

Liliāna M. Šteina [Lilian M. Stein] (psiholoģijas profesore, *Pontificia Universidade Católica do Rio Grande do Sul*, Brazīlija)

Šons Teits [*Sean Tait*] (Āfrikas Policijas civilās pārraudzības foruma direktors)

Trīspusējā institucionālā koordinācija

association pour la
prévention de la torture
asociación para la
prevención de la tortura
association for the
prevention of torture

UiO : Norwegian Centre
for Human Rights
University of Oslo

Izstrādes grupa

(Strādā kā autonoma struktūra)

Solomons Arase [*Solomon Arase*] (praktizējošs jurists un drošības konsultants; bijušais Nigērijas policijas ģenerālinspektors)

Stīvens Dž. Barella [*Steven J. Barela*] (Ženēvas Universitātes Globālo pētījumu institūta vecākais pētniecības līdzstrādnieks)

Aleksis Komnins [*Alexis Comninos*] (Spīdzināšanas novēršanas asociācijas juridiskais padomnieks)

Vanesa Dramonda [*Vanessa Drummond*] (Spīdzināšanas izskaušanas iniciatīvas direktora vietniece)

Luīze Edvardsa [*Louise Edwards*] (Āfrikas Policijas civilās pārraudzības foruma Pētniecības un programmu direktore)

Veronika Inestroza Arenasa

Džonatans Horovics [*Jonathan Horowitz*] (bijušais *Open Society Justice Initiative* vecākais jurists)

Sjūzena Kempa [*Susan Kemp*] (Skotijas Cilvēktiesību komisijas komisāre)

Gisle Kvanviga [*Gisle Kvanvig*] (Norvēģijas Cilvēktiesību centra *UNPOL* sekretariāta vadītāja)

Anne Lārdija [*Anne Lardy*] (Starptautiskā Sarkanā Krusta komitejas juridiskā koordinatore; bijusī Spīdzināšanas novēršanas asociācijas padomdevēja juridiskajos un apcietinājuma jautājumos)

Kristiāns Meisners [*Christian Meissner*] (Aiovas štata Universitātes psiholoģijas profesors)

Andra Nikolesku [*Andra Nicolescu*] (Spīdzināšanas novēršanas asociācijas vecākā padomdevēja juridiskajos un politikas jautājumos)

Gevins Oksbergs

Alka Pradhana [*Alka Pradhan*] (padomniece cilvēktiesību jautājumos Gvantanamo līča militārajās komisijās; Pensilvānijas Universitātes tiesību zinātņu lektore)

Asbjerns Raklēvs

Terēze Ritere

Mērija Šoluma

Ruta Sekindi

Šons Teits

Vailders Tailers [*Wilder Tayler*] (Valsts prevencijas mehānisma vadītājs, Urugvaja)

Priekšsēdētāja redakcionālā grupa

Stīvens Dž. Barella, redaktors

Barbara Bernata [*Barbara Bernath*] (Spīdzināšanas novēršanas asociācijas ģenerālsekretāre)

Aleksis Komnins

Vanesa Dramonda

Andra Nikolesku

Konsultatīvā padome

(Strādā kā autonoma struktūra; sastāvs 2021. gada 27. augustā)

Udžu Agomo [*Uju Agomoh*] (*Prisoners Rehabilitation and Welfare Action* izpilddirektore, Nigērija)

Lorens Alisons [*Laurence Alison*] (Liverpūles Universitātes Tiesu psiholoģijas un izmeklēšanas psiholoģijas nodaļas vadītājs)

Rašids Almansūri [*Rashid Almansoori*] (Dubaijas policijas Vispārējais tiesu ekspertīzes un kriminoloģijas departaments, Apvienotie Arābu Emirāti; Portsmutas Universitātes Izmeklēšanas intervēšanas centrs)

Pols Ongamans [*Paul Angaman*] (*International Federation of Action by Christians for the Abolition of Torture* prezidents)

Igors Arehs [*Igor Areh*] (Mariboras Universitātes Krimināltiesību un drošības fakultātes tiesu psiholoģijas asociētais profesors, Slovēnija)

Romels Regalado Bagaress [*Romel Regalado Bagares*] (bijušais Starptautisko tiesību centra izpilddirektors, Filipīnas)

Stīvens Dž. Barella

Gerijs Barrs [*Gary Barr*] (ASV Tieslietu departamenta *ICITAP* programmas rīkotājdirektors (atvaļinātais))

Rafaēls Barreto Souza [*Rafael Barreto Souza*] (Apvienoto Nāciju Organizācijas Attīstības programmas Brazīlijas un Valsts Tieslietu padomes iniciatīvas koordinators; pētnieks, *Universidade de Brasília – LabGEPEN/UnB*)

Sāra Belala [*Sarah Belal*] (*Justice Project Pakistan* izpilddirektore)

Jurijs Belousovs [*Yuriy Belousov*] (Ukrainas ģenerālprokuratūras Cilvēktiesību pārkāpumu tiesībaizsardzības un soda izciešanas jomās apkarošanas departamenta vadītājs; iepriekš strādājis Ukrainas policijā; bijušais Ukrainas Valsts prevencijas mehānisma vadītājs)

Gregs Blošs [*Gregg Bloche*] (Džordžtaunas Universitātes *Carmack Waterhouse* veselības tiesību, politikas un ētikas profesors)

Sjūzena Brendona [*Susan Brandon*] (bijusī *High-Value Detainee Interrogation Group (HIG)* pētniecības programmas vadītāja, ASV)

Ilze Brands–Kehris (ANO ģenerālsekretāra vietniece cilvēktiesību jautājumos, Ņujorka)

Eds Keips [*Ed Cape*] (Rietumanglijas Universitātes goda profesors, Bristole)

Endrjū Klaphams [*Andrew Clapham*] (Ženēvas Pēcbakalaura studiju institūta profesors)

Džamils Dakvars [*Jamil Dakwar*] (Amerikas Pilsonisko brīvību savienības Cilvēktiesību programmas direktors)

Luiss Dekmars [*Louis Dekmar*] (Lagreindžas policijas iecirkņa vadītājs; bijušais *IACP* prezidents)

Katalina Devandasa Agilara [*Catalina Devandas Aguilar*] (Kostarikas vēstniece Apvienoto Nāciju Organizācijā Ženēvā, bijusī ANO īpašā ziņotāja par personu ar invaliditāti tiesībām)

Santanī Dicajabuta [*Santane Ditsayabut*] (specializētā prokurore, Taizemes ģenerālprokuratūras Nītivatas institūta sekretariāta direktore)

Grieims Dosets [*Graham Dossett*] (bijušais Apvienotās Karalistes policijas virsnieks; Esekssas Universitātes Cilvēktiesību centra viespētnieks)

Fernanda Dorskosta [*Fernanda Doz Costa*] (Amerikas *Amnesty International* direktora vietniece)

Alise Edvardsa [*Alice Edwards*] (Konvencijas pret spīdzināšanu iniciatīvas sekretariāta vadītāja)

Hatems Esams [*Hatem Essaiem*] (Āfrikas Cilvēktiesību un pilsonisko tiesību komisijas komisārs)

Malkolms Evanss [*Malcolm Evans*] (bijušais ANO Spīdzināšanas novēršanas apakškomisijas priekšsēdētājs)

Īvars A. Fāsings [*Ivar A. Fahsing*] (vecākais policijas izmeklēšanas virsnieks, Norvēģijas Policijas augstskolas asociētais profesors)

Lorela E. Flečere [*Laurel E. Fletcher*] (Kalifornijas Universitātes Bērklījā Juridiskās skolas tiesību zinātņu profesore)

Sabina Frederika [*Sabina Frederic*] (Argentīnas aizsardzības ministre)

Johans Frištets [*Johan Friestedt*] (bijušais Eiropas Spīdzināšanas novēršanas komitejas sekretariāta nodaļas vadītājs)

Fiona Gaberta [*Fiona Gabbert*] (Londonas Universitātes Goldsmitas koledžas profesore)

Endrjū Gilmors [*Andrew Gilmour*] (bijušais ANO ģenerālsekretāra vietnieks cilvēktiesību jautājumos; *Berghof Foundation* izpilddirektors)

Mikola Gņatovskijs [*Mykola Gnatovskyy*] (bijušais Eiropas Spīdzināšanas novēršanas komitejas prezidents; Tarasa Ševčenko Kijevas nacionālās universitātes profesors)

Roberts Goldmens [*Robert Goldman*] (Starptautiskās Juristu komisijas prezidents)

Alisters Greiems [*Alistair Graham*] (Starptautiskās krimināltiesas vecākais izmeklētājs)

Endijs Grifitss [*Andy Griffiths*] (bijušais Apvienotās Karalistes policijas izmeklēšanas virsnieks; Portsmutas Universitātes viespētnieks; Ņujorkas Universitātes asociētais zinātnieks)

Gīslis Gudjonsons [*Gísli Guðjónsson*] (Londonas Karaliskās koledžas Psihiatrijas, psiholoģijas un neirozinātnes institūta tiesu psiholoģijas goda profesors)

Džila Heine [*Jill Heine*], sākotnējā redaktore (bijusī *Amnesty International* juridiskā padomniece)

Liza Henrija [*Lisa Henry*] (Starptautiskās Spīdzināšanas upuru rehabilitācijas padomes ģenerālsekretāre)

Džoels Hernandezs [*Joel Hernandez*] (Amerikas Cilvēktiesību komisijas komisārs)

Kristofs Heinss [*Christof Heyns*], kurš miris 2021. gada 28. martā (bijušais ANO Cilvēktiesību komisijas loceklis; Pretorijas Universitātes profesors)

Lorēna Houpa [*Lorraine Hope*] (Portsmutas Universitātes profesore)

Čingju Huang [*Ching-Yu Huang*] (Kīla Universitātes lektore)

Vinsents Jakopino [Vincent Iacopino] (bijušais *Physicians for Human Rights* vecākais medicīniskais padomnieks; Minesotas Universitātes Medicīnas skolas medicīnas palīgprofesors)

Marina Ilminska [Marina Ilminska] (*Open Society Justice Initiative* vecākā politikas amatpersona)

Suzanna Džabūra [Suzanne Jabbour] (ANO Spīdzināšanas novēršanas apakškomitejas priekšsēdētāja; *RESTART* Spīdzināšanas un vardarbības upuru rehabilitācijas centra galvenā izpildpersona, Libāna)

Tagrīda Džabēra [Taghreed Jaber] (*Penal Reform International (PRI)* Vidējo Austrumu un Ziemeļāfrikas reģionālā direktore)

Stīvens M. Klainmans [Steven M. Kleinman] (ASV gaisa spēku pulkvedis, atvaļināts ASV izlūkdienesta virsnieks)

Čangs Lei [Cheng Lei] (Žeņmiņas Ķīnas juridiskās skolas profesors)

Ričards A. Leo [Richard A. Leo] (Sanfrancisko Universitātes profesors)

Ugu Leonārdi [Hugo Leonardo] (*Institute for the Defense of the Right to Defense (IDDD)* prezidents, Brazīlija)

Maša Lisiciņa [Masha Lisitsyna] (*Open Society Justice Initiative* vecākā vadošā juriste)

Mārgarita Meja Makolija [Margarette May Macaulay] (Amerikas Cilvēktiesību komisijas komisāre; bijušā Amerikas Cilvēktiesību tiesas tiesnese)

Lusjānu Marīšs Maja [Luciano Mariz Maia] (Brazīlijas Federālā prokurora biroja galvenā juridiskā padomnieka vietnieks)

Deivids Maršals [David Marshall] (Jeila Universitātes Juridiskās skolas vieslektors; *Global Affairs Canada* juridiskais padomnieks)

Roberts Makfedens [Robert McFadden] (bijušais ASV Jūras spēku kriminālizmeklēšanas dienesta speciālais aģents)

Nilss Melcers [Nils Melzer] (ANO īpašais ziņotājs par spīdzināšanu; Ženēvas Starptautisko humanitāro tiesību un cilvēktiesību akadēmijas Cilvēktiesību nodaļas priekšsēdētājs)

Rebeka Milna [Rebecca Milne] (Portsmutas Universitātes profesore)

Jens Modvigs [Jens Modvig] (*DIGNITY* galvenais ārsts; bijušais ANO Spīdzināšanas novēršanas komitejas priekšsēdētājs)

Anabella Museri [Anabella Museri] (*Máster en Criminología, Universidad Nacional del Litoral, Santafé, Argentīna*)

Makiko Naka [*Makiko Naka*] (*Ritsumeikan* Universitātes psiholoģijas profesors; Hokaido Universitātes goda profesors, Japāna)

Manfreds Novaks [*Manfred Nowak*] (ANO neatkarīgais eksperts jautājumos par nebrīvē turētiem bērniem; bijušais ANO īpašais ziņotājs par spīdzināšanu)

Šeins Omara [*Shane O'Mara*] (Dublinas Universitātes Dublinas Trīsvienības koledžas Neurozinātnes institūta un Psiholoģijas skolas eksperimentālās smadzeņu izpētes profesors, Īrija)

Gustavo Palmjēri [*Gustavo Palmieri*] (*Universidad Nacional de Lanus* direktors; Argentīnas Valsts prevencijas mehānisma dalībnieks)

Jeļena Pejiča [*Jelena Pejic*] (Starptautiskā Sarkanā Krusta komitejas vecākā juridiskā padomniece)

Martina Pauela [*Martine Powell*] (Grifitas Universitātes profesore, Kvīnslenda; Grifitas Kriminoloģijas institūta Izmeklēšanas intervēšanas centra dibinātāja direktore)

Devika Prasada [*Devika Prasad*] (Deli Valsts juridiskās universitātes projekta “39A” vecākā konsultante un bijusī Sadraudzības valstu Cilvēktiesību iniciatīvas Policijas reformu programmas vadītāja)

Dinna Prapto Rahardža [*Dinna Prapto Raharja*] (bijusī *ASEAN* Starpvaldību cilvēktiesību komisijas pārstāve; *Binus* Universitātes asociētā profesore, Rietumdžakarta)

Sīma Seifi [*Seema Saifee*] (Pensilvānijas Universitātes Juridiskās skolas pētniece; bijusī *Innocence Project* vecākā štata juriste un prakses direktore)

Marta Santuša Paiša [*Marta Santos Pais*] (bijusī ANO ģenerālsēkretāra īpaša pārstāve vardarbības pret bērniem jautājumos)

Mārgarita Satersveita [*Margaret Satterthwaite*] (Ņujorkas Universitātes Juridiskās skolas Cilvēktiesību un globālā tiesiskuma centra profesore)

Stefānija Selga [*Stephanie Selg*] (bijusī Demokrātisko institūciju un cilvēktiesību biroja padomniece spīdzināšanas novēršanas jautājumos)

Kristofs Selī [*Christophe Sellie*] (Vo kantona policijas *Sûreté Police* priekšnieka vietnieks, Šveice)

Mandira Šarma [*Mandira Sharma*] (Nepālas *Advocacy Forum* dibinātāja; Starptautiskā Juristu komisijas vecākā starptautiskā juridiskā padomniece)

Maikls Skērkers [*Michael Skerker*] (ASV Jūras akadēmijas profesors)

Rūperts Skilbeks [*Rupert Skilbeck*] (*REDRESS* direktors)

Kevins Smits [*Kevin Smith*] (Valsts Noziedzības apkarošanas aģentūras Lielo kriminālnoziedzumu izmeklēšanas dienesta neaizsargāto liecinieku aizsardzības nacionālais

padomnieks, Apvienotā Karaliste)

Stavrula Sukara [Stavroula Soukara] (Nikosijas Universitātes Sociālo zinātņu nodaļas tiesu psiholoģijas asociētā profesore, Kipra)

Gēralds Štāberoks [Gerald Staberock] (Pasaules Organizācijas pret spīdzināšanu (OMCT) ģenerālsekretārs)

Mišels Sentivs [Michel St-Yves] (tiesu psihologs, *Sûreté du Québec, École Nationale de Police du Québec, Université de Montréal*)

Natālija Taubina [Natalia Taubina] (*Public Verdict Foundation* direktore, Krievija)

Serra Tekina [Serra Tekin] (Londonas Dienvidkrasta universitātes psiholoģijas lektore)

Moriss Tidbols Binzs [Morris Tidball-Binz] (Monaša universitātes tiesu medicīnas klīniskais palīgprofesors, Melburna; ANO īpašais ziņotājs par tūlītēju vai patvaļīgu nāvessoda izpildi bez tiesas sprieduma)

Soledada Viljagra de Bjedermana [Soledad Villagra de Biedermann] (bijusī ANO Darba grupas attiecībā uz patvaļīgu turēšanu apcietinājumā dalībiece; Asunsjonas Katoļu universitātes profesore, Paragvaja)

Pēters Vēdels Kesings [Peter Vedel Kessing] (ANO Spīdzināšanas novēršanas komitejas dalībnieks; Dānijas Cilvēktiesību institūta vecākais pētnieks)

Maikls Zenders [Michael Zander] (Londonas Ekonomikas skolas tiesību zinātnes goda profesors)

Saturs

Priekšvārds.....	3
Dalībnieki.....	5
Ievads.....	15
1. princips. Par intervēšanas pamatiem.....	20
Zinātniski pamati.....	20
Tiesiskie pamati.....	24
Profesionālās ētikas pamati.....	27
2. princips. Par praksi.....	29
Vispusīgs process.....	29
Precīza un ticama informācija.....	30
Tiesiskās garantijas.....	30
Pirms intervijas – nodrošināta vide bez piespiešanas.....	31
Labu attiecību veidošana un uzturēšana intervijas laikā.....	37
Intervijas pabeigšana. Novērtēšana un analīze.....	40
3. princips. Par neaizsargātību.....	41
Intervija kā neaizsargātības situācija.....	41
Personas paaugstinātas neaizsargātības situācijās.....	41
Paaugstinātas neaizsargātības situāciju novērtēšana un novēršana.....	43
4. princips. Par mācībām.....	45
Īpašas mācības.....	45
Pastāvīga profesionālā pilnveide.....	47
5. princips. Par pārskatbildību.....	48
Institucionālās procedūras un pārskatīšana.....	48
Efektīva dokumentēšana.....	49
Novēršana un ziņošana.....	49
Ārēja pārraudzība un neatkarīga uzraudzība.....	50
Sūdzības un izmeklēšana.....	51
Kaitējuma atlīdzināšana un kompensācija.....	52
6. princips. Par īstenošanu.....	53
Valstu tiesiskie regulējumi.....	53
Institucionālā kultūra un kapacitāte.....	54
Tiesu iestādes.....	54
Izplatīšana.....	55

Ievads

1. Tiesībaizsardzības iestāžu amatpersonām un citām izmeklēšanas struktūrām, tostarp izlūkdienestiem un militārajiem dienestiem, ir būtisks uzdevums kalpot sabiedrībai un uzturēt sabiedrības drošību, konstatējot, novēršot un atklājot noziegumus, un arī garantējot cilvēktiesību ievērošanu. Iztaujāšana un intervēšana ir visu šādu iestāžu veikto izmeklēšanas un izlūkdatu ieguves procesu pamatā.

2. Šajā dokumentā par interviju uzskata strukturētu sarunu, kurā viena persona (“intervētājs”) izmeklēšanas vai izlūkošanas operācijas ietvaros cenšas iegūt informāciju no citas personas (“intervējamā persona”). Mērķis ir iegūt precīzu un ticamu informāciju, vienlaikus ievērojot cilvēktiesības; galvenais uzdevums ir noskaidrot faktus, nevis panākt atzišanos.

Mērķi un nolūks. Kādēļ ir nepieciešami principi?

3. Visā pasaulē nepatiesas atzišanās un ļaunprātīgas rīcības rezultātā iegūtas sagrozītas informācijas neuzticamība ir novedusi pie kļūdainas lēmumu pieņemšanas, nepareizas notiesāšanas un rupjām tiesas kļūdām. Plaši izplatītā maldīgā priekšstata dēļ par to, ka “spīdzināšana ir iedarbīga”, iztaujāšana, jo īpaši aizdomās turētu personu iztaujāšana, būtībā ir saistīta ar iebiedēšanas, piespiešanas un sliktas izturēšanās riskiem.³ Šādas prakses izmantošana interviju laikā ir gan neefektīva, gan neproduktīva un potenciāli var postoši ietekmēt cietušās personas, noziedzīga nodarījuma izdarītājus, iestādes un sabiedrību kopumā; ja šāda prakse izpaužas kā spīdzināšana, cietsirdīga, necilvēcīga vai pazemojoša izturēšanās vai sodīšana (cita veida sliktas izturēšanās), starptautiskās tiesības to absolūti aizliedz.

4. Iztaujāšanas kultūra ir jāattālina no apsūdzošas, ietekmējošas, manipulatīvas un uz atzišanos orientētas prakses un jātuvina labās attiecībās balstītai intervēšanai. Cita starpā tam nepieciešama arī tiesisko un procesuālo garantiju piemērošana visā intervijas procesā, kas samazina sliktas izturēšanās riskus, sniedz ticamāku informāciju un palīdz nodrošināt izmeklēšanas vai izlūkošanas operācijas likumīgu iznākumu.

5. Efektīvas intervēšanas principi izmeklēšanai un informācijas vākšanai integrē tiesību aktus ar spēcīgu un augošu zinātnisko izpēti par iztaujāšanas metodēm, kas visefektīvāk nodrošina precīzas un ticamas informācijas iegūšanu no intervējamās personas. Šie principi:

a) palīdzēs iestādēm uzlabot izmeklēšanas un izlūkdatu vākšanas procesu efektivitāti, taisnīgumu un rezultātus, vienlaikus aizsargājot visu intervējamo personu cieņu un cilvēktiesības; nodrošinās vadlīnijas politikas veidošanai un veicinās ētisku un efektīvu intervēšanas tiesisko regulējumu vispusīgu ieviešanu būtiskajās organizācijās;

b) palīdzēs iestādēm un organizācijām uzsākt vienotas institucionālā līmeņa reformas, kā arī uzlabot to pieeju intervijām un interviju veikšanai, tostarp plānošanu, mācības, resursu piešķiršanu un izvērtēšanu;

c) nodrošinās lietderīgu informāciju mācību programmu, rokasgrāmatu un citu izglītības un norāžu materiālu izstrādei;

³ A/71/298, Īpašā ziņotāja par spīdzināšanu ziņojums, 2016. gada 5. augusts, 8. punkts

d) ļaus tiesībaizsardzības un citām amatpersonām mainīt savu uztveri un institucionālo kultūru, attālinoties no tādas prakses, kas orientēta uz atzīšanos, un virzoties uz labās attiecībās balstītu intervēšanu.

6. Šie principi veicina pieeju, kas palīdz nodrošināt nevainīguma prezumpcijas ievērošanu un piemērošanu praksē, ka vainīgas personas tiek notiesātas, nepamatoti apsūdzētas personas tiek attaisnotas un ir panākts taisnīgums pret cietušajām personām un sabiedrību kopumā.

7. Turpmāk norādīts, kā šie principi palīdz īstenot Apvienoto Nāciju Organizācijas Ilgtspējīgas attīstības mērķus, veicinot taisnīgas, drošas un iekļaujošas sabiedrības attīstību ar spēcīgām institūcijām.

Interviju veikšana

Precīzākas un ticamākas informācijas **iegūšana** intervijās.

Intervētāju spēju, efektivitātes un profesionalitātes **stiprināšana**.

Nelikumīgu, neefektīvu un neproduktīvu piespiedu iztaujāšanas paņēmieni **izskaušana**.

Ar minimāliem līdzekļiem tiek **nodrošinātas** veiksmīgas un pieejamas metodes un prakse.

Efektīvāku informācijas vākšanas operāciju **nodrošināšana**.

Tieslietu sistēma

Sabiedrības uzticības un sadarbības ar tiesībaizsardzības iestādēm **uzlabošana**.

Tiesiskuma **uzturēšana**.

Spīdzināšanā iegūtu sagrozītu pierādījumu un nepatiesu atzīšanos **izslēgšana**.

Neuzticamas informācijas, nepareizas notiesāšanas un attaisnošanas gadījumu un tiesas kļūdu skaita **samazināšana**.

Tieslietu procesu un efektīvas tiesvedības integritātes **aizsardzība**.

Cilvēktiesības

Tiek **nodrošināts**, ka neviena persona netiek pakļauta piespiešanai, spīdzināšanai vai citiem sliktas izturēšanās veidiem.

Visu to personu fiziskās un garīgās neaizskaramības **aizsargāšana**, kas sadarbojas ar valsts iestādēm.

Tiek **uzlabota** personu, kas atrodas paaugstinātas neaizsargātības situācijās, tiesību ievērošana.

Aizsardzības pasākumu un taisnīga tiesas procesa garantiju piemērošanas **veicināšana** attiecībā uz visām intervējamajām personām.

Tādu faktoru **mazināšana**, kas mudina tiesībaizsardzības profesionāļus izmantot piespiešanas taktiku.

Darbības joma. Kādā situācijā ir piemērojami šie principi?

8. Principi ir piemērojami attiecībā uz visām intervijām, ko veic informāciju vācošās amatpersonas, piemēram, policijas, izlūkdienu, militāro dienestu, pārvaldes iestāžu amatpersonas vai citas personas, pildot dienesta pienākumus. Par šādām intervijām uzskata dažādu veidu iztaujāšanu, ko veic izlūkdienu darbinieki, tostarp stratēģisku un taktisku iztaujāšanu un militāro dienestu un izlūkdienu veiktu nopratināšanu.

9. Principos izklāstītā pieeja ir piemērota gan vienkāršām, gan sarežģītām intervijām, un to var viegli piemērot atkārtoti.

10. Visbiežākās situācijas, uz kurām attiecas šie principi, ir aizdomās turētu personu intervijas kriminālizmeklēšanas laikā. Tomēr principi attiecas arī uz intervijām ar lieciniekiem, cietušajām personām un citām interesējošām personām (neatkarīgi no to apzīmējuma), kas var būt vismaz tikpat vērtīgas izmeklēšanai kā aizdomās turētas personas intervija. Visu intervējamo personu intervēšanai ir nepieciešamas vienas un tās pašas profesionālās iemaņas un paņēmieni.

11. Šie principi aptver laika posmu no valsts iestāžu pirmās saskares ar potenciālo intervējamo personu līdz visu šo iestāžu interviju noslēgumam; tomēr attiecīgo aizsardzības pasākumu efektīva īstenošana turpinās vismaz līdz visu saistīto tiesas procesu noslēgumam.

12. Intervējamās personas tiesiskais statuss un pienākumi, un ar šīs personas iztaujāšanu saistītie aizsardzības pasākumi var atšķirties atkarībā no tā, vai intervētā persona ir klasificēta kā persona, kas tiek turēta aizdomās vai apsūdzēta par noziedzīga nodarījuma pastrādāšanu, vai arī kā cietusi persona, liecinieks vai cita interesējoša persona, piemēram, militārajā vai izlūkošanas jomā. Šajos principos ir norādītas dažas šādu aizsardzības pasākumu būtības vai piemērojamības atšķirības un citi ar konkrētām intervējamo personu kategorijām saistīti apsvērumi.

13. Kad bruņota konflikta situācijās personas tiek iztaujātas citā nolūkā, kas nav saistīts ar kriminālizmeklēšanu (piemēram, kad iztaujāšanu taktiskos vai stratēģiskos apstākļos veic militārpersonas vai izlūkdienesta darbinieki), noteiktu tiesiskās aizsardzības pasākumu piemērojamība var atšķirties atbilstoši attiecīgajām starptautiskajām humanitārajām tiesībām, cilvēktiesībām un valsts tiesību aktiem. Tomēr interviju norisei vienmēr ir jāatbilst šiem principiem.

14. Principi ir izstrādāti, atzīstot, ka katra valsts, jurisdikcija un organizācija ir citāda un tām ir atšķirīgi tiesību akti, politika un procedūras. Attiecībā uz aizdomās turētām personām, cietušām personām, lieciniekiem un citām interesējošām personām var būt piemērotas dažādas stratēģijas un taktika, kas var nedaudz atšķirties atkarībā no intervijas veida un konteksta. Tādēļ šie principi nosaka vispārēju pieeju efektīvai interviju norisei un neiestājas par nevienu konkrētu modeli. Tomēr neatkarīgi no intervijas apstākļiem, veida un mērķa šie principi ir piemērojami ikvienā intervijā, un to pamatā ir zinātnes atziņas, tiesības un ētikas principi, kas ir piemērojami visos apstākļos.

Mērķauditorija. Kam šie principi ir paredzēti?

15. Šie principi galvenokārt ir paredzēti politikas veidotājiem un iestādēm, kas atbild par intervēšanas un ar to saistītu tieslietu procesu politikas izstrādi, pieņemšanu un īstenošanu. Cita starpā tās ir izpildvaras iestādes, likumdevēji, tiesībaizsardzības iestāžu direktori, mācību akadēmijas, disciplinārās padomes un citas iestādes, kas ir iesaistītas tādu tiesību aktu, politikas nostādņu, regulējumu vai prakses izstrādē un īstenošanā, kuri attiecas uz personu intervēšanu.

16. Šie principi ir svarīgi arī intervēšanas profesionāļiem un iestādēm, kas ir iesaistītas interviju veikšanā, tostarp tiesībaizsardzības iestādēm, prokuroriem un izlūkdatu vākšanas iestādēm, neatkarīgi no to apzīmējuma konkrētā jurisdikcijā.⁴

⁴ Tās ir arī jurisdikcijas, kas izmanto atšķirīgu terminoloģiju neitrālā intervēšanas procesa aprakstīšanai kriminālizmeklēšanas vai izlūkdatu vākšanas laikā. Tādējādi tie ir svarīgi profesionāļiem, kas izmanto

17. Šos principus varēs piemērot arī citas iestādes, kas intervijas procesā saskaras ar personām, piemēram, tieslietu speciālisti, tostarp tiesneši, prokurori un advokāti. Turklāt tie noderēs pārraudzības struktūrām, pilsoniskās sabiedrības locekļiem, cilvēktiesību aizstāvjiem un citiem, kas izskata šajā dokumentā apspriestās situācijas.

18. Valstīm jāveic visi atbilstošie pasākumi, lai iekļautu šos principus valsts tiesību aktos, noteikumos, mācību metodoloģijā, procedūrās un praksē. Jāveicina to izmantošana tiesībaizsardzības iestāžu, juristu un citu attiecīgo iestāžu vidū, lai nodrošinātu ne tikai vislielāko iespējamo aizsardzību visām personām, kuras tiek iztaujātas, bet arī to, ka intervēšanas laikā tiek iegūta visprecīzākā un ticamākā informācija.

19. Attiecīgo starptautisko līgumu dalībvalstīm var būt īpašas saistības, kas ir plašākas par šajos principos izklāstītajiem norādījumiem. Tāpat visām valstīm ir saistoši starptautisko paražu tiesību standarti, kā arī imperatīvas starptautisko tiesību normas. Principi neatbrīvo valstis no pienākuma pilnībā ievērot tās saistības, kas noteiktas piemērojamās starptautiskajās tiesībās, un tos nevar izmantot kā pamatojumu tam, lai atkāptos no šāda pienākuma izpildes.

“pratināšanu” kā metodi precīzas un ticamas informācijas vākšanai bez piespiešanas. *Skat. A/71/298, 1. parinde (3. parinde).*

Efektīvas intervēšanas principi izmeklēšanai un informācijas vākšanai

1. princips. Par intervēšanas pamatiem

Efektīvas intervēšanas pamatā ir zinātne, likums un ētika.

2. princips. Par praksi

Efektīva intervēšana ir vispusīgs process precīzas un ticamas informācijas vākšanai, kurā vienlaikus tiek nodrošinātas ar to saistītās tiesiskās garantijas.

3. princips. Par neaizsargātību

Efektīvā intervēšanā ir jāidentificē un jānodrošina neaizsargātības situācijā esošu intervējamo personu vajadzības.

4. princips. Par mācībām

Efektīva intervēšana ir profesionāls uzdevums, kam nepieciešamas īpašas mācības.

5. princips. Par pārskatatbildību

Efektīvai intervēšanai ir nepieciešamas pārredzamas un atbildīgas institūcijas.

6. princips. Par īstenošanu

Efektīvas intervēšanas īstenošanai ir nepieciešami stingri valsts pasākumi.

1. princips

Par intervēšanas pamatiem

Efektīvas intervēšanas pamatā ir zinātne, likums un ētika.

20. Efektīvas intervēšanas pamatu veido empīriskos zinātniskos pētījumos iegūti rezultāti, starptautiskie tiesību standarti un vērtībās balstīti profesionālie pienākumi. Integrējot šos pamatelementus praksē, intervētāji var iegūt precīzu un ticamu informāciju, vienlaikus nodrošinot cilvēktiesību operacionalizāciju.

Zinātniski pamati

Neefektīvas prakses izpēte

21. Jaunākie pētījumi, ko veikuši profesionāļi un praktiķi, pārstāvot plašu disciplīnu spektru, tostarp psiholoģiju, kriminoloģiju, socioloģiju, neirozinātņi un medicīnu, sniedz būtiskus pierādījumus tam, ka intervējamās personas piespiešana sākotnēji var pastiprināt šīs personas pretestību, bet pastāvīgas piemērošanas gadījumā var novest pie nepatiesas informācijas sniegšanas un nepatiesas atzīšanās.⁵ Vēsturiskie novērtējumi un gadījumu izpēte liecina, ka piespiešanai var būt pretējs efekts un tā var kavēt faktiskās informācijas vākšanu. Turklāt neirozinātnes pētījumos pierādīts, ka piespiešanas paņēmieni apgrūrina un var bojāt smadzeņu spēju atcerēties.⁶

22. Pētījumos apliecināts, ka neuzticama informācija un nepatiesas atzīšanās, kas tiek iegūtas, piemērojot nelikumīgu praksi, ir izplatītas un paredzamas neatbilstošu intervēšanas paņēmieni sekas.⁷ Visā pasaulē tie ir veicinājuši nepareizas notiesāšanas un kļūdainas

⁵ G.H. Gudjonsson, *The Psychology of False Confessions: Forty Years of Science and Practice* (Hoboken, NJ, John Wiley & Sons, 2018); A. Vrij, C.A. Meissner, S.M. Kassin, A. Morgan III, R.P. Fisher, & S.M. Kleinman, "Psychological perspectives on interrogation", *Perspectives on Psychological Science*, vol. 12, No. 6 (September 2017); S. O'Mara, *Why Torture Doesn't Work: The Neuroscience of Interrogation* (Cambridge, Harvard University Press, 2015); S.M. Kassin, S.A. Drizin, T. Grisso, G.H. Gudjonsson, R.A. Leo, & A.D. Redlich, "Police-induced confessions: risk factors and recommendations" *Law & Human Behavior*, vol. 34, No. 1 (February 2010).

⁶ Skat. piemēram, O'Mara, *Why Torture Doesn't Work* (5. parinde); C.A. Morgan III, S. Southwick, G. Steffian G.A. Hazlett, & E.F. Loftus, "Misinformation can influence memory for recently experienced, highly stressful events", *International Journal of Law and Psychiatry*, vol. 36, No. 1 (January/February 2013); K. Young, W. Drevets, J. Schulkin, K. Erickson "Dose-dependent effects of hydrocortisone infusion on autobiographical memory recall", *Behavioural Neuroscience*, vol. 125, No. 5 (October 2011).

⁷ Skat. S. A. Drizin, & R. A. Leo, "The problem of false confessions in the post-DNA world", *North Carolina Law Review*, vol. 82 (2004); A.D. Redlich, & C.A. Meissner, "Techniques and controversies in the interrogation of suspects" in *Psychological Science in the Courtroom*, J.L. Skeem, K.S. Douglas & S.O. Lilienfeld, eds. (New York, NY, Guilford Press, 2009). Skat. arī J. W. Schieman, *Does Torture Work?* (Oxford, Oxford University Press, 2016).

izlūkinformācijas iegūšanu un tādējādi grāvuši tiesībaizsardzības un izlūkinformācijas vākšanas mērķu sasniegšanu un efektivitāti.⁸

23. Zinātniski pierādījumi liecina, ka piespiedu metožu izmantošana intervijas laikā drīzāk mazina intervējamās personas vēlmi sadarboties un rada pretestību pat tad, ja citā gadījumā šī persona varētu būt izvēlējusies atbildēt uz jautājumiem.⁹ Gadījumos, kad intervējamās personas, saskaroties ar sliktu izturēšanos, izpilda sava intervētāja prasības, sniegtajai informācijai ir apšaubāma ticamība, jo bieži tiek sniegta nepatiesa vai maldinoša informācija, lai pielabinātos intervētājam un novērstu vai apturētu vardarbības draudus.¹⁰

24. Pierādīts, ka psiholoģiskas ietekmēšanas izmantošana iztaujāšanā, piemēram, manipulēšana ar intervējamās personas vainīguma uztveri (piemēram, uzrādot nepatiesus pierādījumus) vai izpratni par sekām, kas saistītas ar atzīšanos (piemēram, mazinot vai pārspilējot sekas, kas rastos saistībā ar notiesāšanu par iespējamo noziegumu, netieši norādot uz atbrīvošanu no atbildības vai piedāvājot morālus rīcības attaisnojumus), rada neprecīzu informāciju un palielina nepatiesu atzīšanos skaitu.¹¹ Draudi nodarīt fizisku kaitējumu vai šāda kaitējuma nodarīšana intervējamai personai paaugstina stresa līmeni, kas pasliktina spēju atcerēties un rezultātā arī apgrūtina precīzas vai ticamas informācijas atsaukšanu atmiņā.¹²

25. Uzvedinoši vai suģestīvi jautājumi piesārņo intervējamās personas atmiņu un sagroza tās sniegtos paskaidrojumus.¹³ Aizdomās turētu personu gadījumā šādas suģestīvas un manipulatīvas metodes mazina informācijas ticamību, vienlaikus palielinot nepatiesu atzīšanos un nepatiesu notiesājošu spriedumu iespējamību.¹⁴

26. Ja intervētāju nolūks ir panākt atzīšanos, pastāv lielāka iespējamība, ka viņus ietekmēs “apstiprināšanas kļūda” un viņi centīsies interpretēt informāciju tā, lai gūtu apstiprinājumu saviem pieņēmumiem par personas vainu. Tas var arī netieši izraisīt to, ka tiks sagrozīta intervētāja fizisko pierādījumu interpretācija vai citu datu analīze. Praksē tas nozīmē, ka intervijas laikā viņi biežāk izmanto uzvedinošus vai suģestīvus jautājumus, kā arī piespiedu,

⁸ Skat., piemēram, D. Starr, “The confession”, *Science*, (2019); B.L. Cutler, K.A. Findley & T.E. Moore, “Interrogations and false confessions: a psychological perspective” *Canadian Criminal Law Review*, vol. 18, No. 2 (June 2014); G. Lassiter & C.A. Meissner, eds., *Police Interrogations and False Confessions: Current Research, Practice, and Policy Recommendations*, (American Psychological Association, Washington DC, 2010).

⁹ Vrij et al. “Psychological perspectives on interrogation” (5. parinde); S.C. Houck & L.G. Conway, “Ethically investigating torture efficacy a new methodology to test the influence of physical pain on decision-making processes in experimental interrogation scenarios”, *Journal of Applied Security Research*, vol. 10, No. 4 (2015); M.A. Costanzo, & E. Gerrity, “The effects and effectiveness of using torture as an interrogation device: using research to inform the policy debate”, *Social Issues and Policy Review*, vol. 3, No. 1 (December 2009).

¹⁰ A.D. Biderman, “Social-psychological needs and ‘involuntary’ behaviour as illustrated by compliance in interrogation”, *Sociometry*, vol. 23, No. 2 (June 1960); D. Rejali, *Torture and Democracy* (Princeton, NJ, Princeton University Press, 2007); A. McCoy, *A Question of Torture: CIA Interrogation from the Cold War to the War on Terror* (New York, Metropolitan Books, 2007).

¹¹ C.A. Meissner, A.D. Redlich, S.W. Michael, J.R. Evans, C.R. Camilletti, S. Bhatt, & S. Brandon, “Accusatorial and information-gathering interrogation methods and their effects on true and false confessions: a meta-analytic review”, *Journal of Experimental Criminology*, vol. 10, No. 4 (2014); Kassin et al. “Police-induced confessions” (5. parinde).

¹² R.S. Stawski, M.J. Sliwinski, & J.M. Smyth, “The effects of an acute psychosocial stressor on episodic memory”, *European Journal of Cognitive Psychology*, vol. 21, No. 6 (2009).

¹³ E.F. Loftus, “Intelligence gathering post-9/11”, *American Psychologist*, vol. 66, No. 6 (2011).

¹⁴ B.L. Garrett, “Contaminated confessions revisited”, *Virginia Law Review*, vol. 101, No. 2. (April 2015); R.A. Leo, “Why interrogation contamination occurs”, *Ohio State Journal of Criminal Law*, vol. 11, No. 1 (2013).

manipulatīvu un spiediena izdarīšanas taktiku, lai gūtu apstiprinājumu savām hipotēzēm vai pieņēmumiem par intervējamās personas iesaisti vai vainu.¹⁵ Pieredze liecina, ka šādi priekšlaicīgi spriedumi par personas vainu noved pie nepareizas notiesāšanas, kļūdainiem lēmumiem un īsto vainīgo personu izbēgšanas no soda.¹⁶

27. Dažas personas ir īpaši neaizsargātas pret suģestīvu iztaujāšanu. Intervējamās personas iezīmes, piemēram, vecums, psihosociālie vai intelektuālās attīstības traucējumi, var palielināt neuzticamas informācijas vai nepatiesas atzīšanās risku, padarot šīs personas iespaidojamākas un mazāk aizsargātas pret pratināšanas spiedienu, maldināšanu un viltu.¹⁷ Analizējot arhīva datus par nepatiesas atzīšanās gadījumiem, vairākkārt apstiprinājies, ka nepatiesas atzīšanās gadījumi visvairāk konstatēti nepilngadīgu personu grupā un tādu intervējamo personu grupā, kam ir psihosociāli vai intelektuālās attīstības traucējumi.¹⁸

28. Bieži vien tiek kļūdaini apgalvots, ka ir iespējams precīzi noteikt, vai persona melo, pamatojoties uz neverbālo uzvedību.¹⁹ Dažkārt tiek apgalvots, ka intervētāji mācībās var apgūt to, kā, pamatojoties uz intervējamās personas emocionālo reakciju, ķermeņa valodu vai fizioloģisko reakciju, atpazīt, vai intervējamā persona stāsta vai nestāsta patiesību. Tās ir neuzticamas maldināšanas pazīmes.²⁰ Turklāt daudzos zinātniskos pētījumos ir secināts, ka “melu noteikšanas” tehnoloģijas neatklāj melus precīzi²¹ un to izmantošana var novest pie nepareiziem spriedumiem un tiesas kļūdām.²²

Efektīvas prakses izpēte

29. Pārliecinoši pētījumi apliecina informācijas vākšanas pieejas efektivitāti intervēšanā. Labās attiecībās balstītas metodes bez piespiešanas piedāvā efektīvu paņēmieni kopumu, ko apmācīti profesionāļi var sekmīgi izmantot, lai vāktu informāciju par noziegumu vai izlūkdatu informāciju no intervējamajām personām, tostarp no personām, kas tiek turētās aizdomās par noziedzīgu nodarījumu, cietušajiem, lieciniekiem un izlūkdatu avotiem.

¹⁵ C.A. Meissner, & S.M. Kassin, “You’re guilty, so just confess!”: cognitive and behavioural confirmation biases in the interrogation room” in *Interrogations, Confessions, and Entrapment*, G.D. Lassiter, ed. (Kluwer Academic/Plenum Publishers, 2004).

¹⁶ F.M. Narchet, C.A. Meissner, & M.B. Russano, “Modelling the influence of investigator bias on the elicitation of true and false confessions”, *Law & Human Behavior*, vol. 35, No. 6 (December 2011); A.A.S. Zuckerman, “Miscarriage of justice – a root treatment” *Criminal Law Review*, 323 (May 1992); K.A. Findley, M.S. Scott, “The multiple dimensions of tunnel vision in criminal cases”, *Wisconsin Law Review*, vol. 2 (June 2006).

¹⁷ A. Vrij, *Detecting Lies and Deceit: Pitfalls and Opportunities*, 2nd ed. (West Sussex, England, John Wiley & Sons, 2011); Vrij et al. “Psychological perspectives on interrogation” (5. parinde); Gudjonsson, *The Psychology of False Confessions* (5. parinde).

¹⁸ Drizin & Leo, “The problem of false confessions” (7. parinde). S.R. Gross, K. Jacoby, D.J. Matheson, N. Montgomery, & S. Patil, “Exonerations in the United States 1989 through 2003”, *Journal of Criminal Law & Criminology*, vol. 95, No. 2 (2005).

¹⁹ *Skat., piemēram*, F. Inbau, J. Reid, J. Buckley, & B. Jayne, *Criminal Interrogation and Confessions*, 5th ed. (Burlington, Mass., Jones & Bartlett Publishers, 2011).

²⁰ P.A. Granhag, A. Vrij, & B. Verschuere, eds., *Deception Detection: New Challenges and Cognitive Approaches* (Chichester, UK, John Wiley & Sons, 2015).

²¹ J. Synnott, D. Dietzel, & M. Ioannou, M. “A review of the polygraph: history, methodology and current status”, *Crime Psychology Review*, vol. 1, No. 1 (2015); E. Rusconi & T. Mitchener-Nissen “Prospects of functional magnetic resonance imaging as lie detector”, *Frontiers in Human Neuroscience*, vol. 7, No. 594 (September 2013); National Research Council, *The Polygraph and Lie Detection* (Washington, DC, The National Academies Press, 2003).

²² D. Church, “Neuroscience in the courtroom: an international concern”, *William and Mary Law Review*, vol. 53, No. 5 (2012); J.H. Marks, “Interrogational neuroimaging in counterterrorism: a ‘no-brainer’ or a human rights hazard?” *American Journal of Law & Medicine*, vol. 33, No. 2-3 (2007).

30. Labu attiecību izveidošana un uzturēšana ir adaptīva prasme, kas palīdz veidot lietišķas attiecības starp personām un nodrošina labāku komunikāciju.²³ To panāk, intervētājam izveidojot saikni ar intervējamo personu, kuras pamatā ir uzticēšanās un cieņpilna attieksme pret cilvēku.²⁴ Tam ir nepieciešama spēja izrādīt patiesu empātiju²⁵, kā arī pārliecināt intervējamās personas, ka attieksme pret tām būs taisnīga.

31. Labās attiecībās balstīti paņēmieni piedāvā intervējamajai personai autonomiju pār to, ko teikt vai neteikt, un veicina pozitīvu mijiedarbību starp intervētāju un intervējamo personu,²⁶ tādējādi palielinot iespēju iegūt pareizu informāciju.²⁷

32. Intervētājs var sekmēt labu attiecību veidošanos, cita starpā bez izlikšanās izveidojot kopīgu pamatu, kas balstīts kopīgās interesēs, identitātē un uzskatos, un izmantojot aktīvās klausīšanās prasmes.²⁸

33. Konstatējumi, kas iegūti lielā pētījumu kopumā par to, kā informācija tiek kodēta un uzglabāta cilvēka atmiņā un atsaukta no tās, ir veicinājusi tādu intervēšanas metožu izmantošanu, kas spēj efektīvi sekmēt detalizētas, pareizas informācijas saņemšanu no intervējamajām personām un vienlaikus samazināt tādu faktoru ietekmi, kuri var mainīt sniegto informāciju. Tas ietver atvērtas, nesugestīvas iztaujāšanas izmantošanu²⁹ un iespēju personai brīvi atcerēties notikumu vai informāciju bez intervētāja iejaukšanās.³⁰

²³ F. Gabbert, L. Hope, K. Luther, G. Wright, M. Ng, & G.E. Oxburgh, "Exploring the use of rapport in professional information-gathering contexts by systematically mapping the evidence base", *Applied Cognitive Psychology* (November 2020); A. Abbe, & S.E. Brandon, "The role of rapport in investigative interviewing: a review" *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, vol. 10, No. 3 (2013).

²⁴ L. Brimbal, S.M. Kleinman, S. Oleszkiewicz, & C.A. Meissner, "Developing rapport and trust in the interrogative context: An empirically-supported and ethical alternative to customary interrogation practices" in *Interrogation and Torture: Integrating Efficacy with Law and Morality*, S.J. Barela, M. Fallon, G. Gaggioli, J.D. Ohlin, eds. (Oxford, Oxford University Press, 2020).

²⁵ Empātija ir daudzdimensionāla parādība, kas ietver gan izziņas procesus, gan emocionālas (vai afektīvas) spējas. Tā ir spēja izprast intervējamās personas skatījumu un izjust otras personas emocijas un ciešanas. Būtībā tā ir pirmsapziņas parādība, un to var apzināti izsaukt un pārtraukt. *Skat., piemēram*, G. E. Oxburgh, & J. Ost, "The use and efficacy of empathy in police interviews with suspects of sexual offences" *Special Edition of the Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling* vol. 8, No. 2 (June 2011); B. Baker-Eck, R. Bull, & D. Walsh, "Investigative empathy: a strength scale of empathy based on European police perspectives", *Psychiatry, Psychology and Law*, vol. 27, No. 3 (2020).

²⁶ R. Bull, & A. Rachlew, "Investigative interviewing: from England to Norway and beyond", in *Interrogation and Torture*, Barela et al., eds. (24. parinde); L. J. Alison, E. Alison, G. Noone, S. Elntib, & P. Christiansen, "Why tough tactics fail and rapport gets results: Observing Rapport-Based Interpersonal Techniques (ORBIT) to generate useful information from terrorists", *Psychology, Public Policy, and Law*, vol. 19, No. 4 (2013).

²⁷ C. E. Kelly, J. C. Miller, & A. D. Redlich, "The dynamic nature of interrogation", *Law and Human Behavior*, vol. 40, No. 3 (June 2016); J. M. Kieckhafer, J. P. Vallano, & N. Schreiber Compo, "Examining the positive effects of rapport building: when and why does rapport building benefit adult eyewitness memory?" *Memory*, vol. 22, No. 8 (2014); U. Holmberg, & K. Madsen, "Rapport operationalized as a humanitarian interview in investigative interview settings" *Psychiatry, Psychology & Law*, vol. 21, No. 4 (2014).

²⁸ C. J. Dando, & G. E. Oxburgh, "Empathy in the field: towards a taxonomy of empathic communication in information gathering interviews with suspected sex offenders" *European Journal of Psychology Applied to Legal Context*, vol. 8, No. 1 (January 2016); Alison et al., "Why tough tactics fail" (26. parinde).

²⁹ D. Walsh, & R. Bull, "What really is effective in interviews with suspects? A study comparing interviewing skills against interviewing outcomes", *Legal and Criminological Psychology*, vol. 15 (2010); M. B. Powell, R. P. Fisher, & R. Wright, "Investigative interviewing", in *Psychology and law: An empirical perspective*, N. Brewer, D. Kipling, & D. Williams, eds. (New York, NY, Guilford Press, 2005).

³⁰ R. P. Fisher, & R. E. Geiselman, *Memory enhancing techniques for investigative interviewing: The cognitive interview*. (Springfield, IL, Charles C Thomas, Publisher, 1992); R. Paulo, P. Albuquerque, F. Vitorino, & R.

34. Stratēģiski izplānotas iztaujāšanas gadījumā intervija tiek vērsta uz galvenajiem apspriežamajiem jautājumiem. Šis paņēmiens arī ļauj intervētājam noteikt, vai sniegtā informācija atbilst iepriekš iegūtajai informācijai.³¹

35. Kopumā plaši pētījumi liecina, ka labās attiecībās balstīta intervēšana bez piespiešanas:

- a) stimulē komunikāciju starp intervētāju un intervējamo personu;
- b) veicina atcerēšanos;
- c) palielina sniegtās informācijas precizitāti un ticamību;
- d) ļauj izpētīt sniegtās informācijas patiesumu;
- e) palielina informatīvi bagātu un patiesu atzišanos iespējamību;
- f) samazina risku iegūt nepatiesu informāciju vai nepatiesas atzišanās.

Tiesiskie pamati

36. Šo principu pamatā esošās galvenās tiesību normas ir stingri nostiprinātas starptautiskajās tiesībās un pamatotas ar neatņemamām *jus cogens* normām, starptautiskajām paražu tiesībām, līgumos noteiktām saistībām un starptautisko, reģionālo un valsts tiesu praksi. Šie standarti ir piemērojami attiecībā uz visām tiesību sistēmām un pieļauj pārņemšanu valsts tiesību aktos, ņemot vērā tiesisko procedūru daudzveidību.

37. Efektīvas intervēšanas pamatā ir starptautiskie tiesību akti un standarti cilvēktiesību jomā.³² Turpmāk norādītās tiesību normas ir īpaši svarīgas, lai nodrošinātu šajos principos izklāstīto intervēšanas noteikumu efektīvu un praktisku īstenošanu:

- a) tiesības netikt pakļautam spīdzināšanai un citiem sliktas izturēšanās veidiem (tiesības uz humānu attieksmi);
- b) tiesības nebūt pakļautam patvaļīgai aizturēšanai un apcietināšanai (tiesības uz brīvību un drošību);
- c) tiesības uz nevainīguma prezumpciju;
- d) klusēšanas tiesības un tiesības netikt piespiestam liecināt pret sevi;
- e) tiesības uz taisnīgu tiesu;
- f) tiesības netikt diskriminētam.

38. Spīdzināšanas aizliegums ir absolūts, saistošs visām valstīm un piemērojams visos apstākļos.³³ Piespiedu intervēšanas metodes un citas darbības, kuru mērķis ir pazemot, radīt

Bull, "Enhancing the cognitive interview with an alternative procedure to witness-compatible questioning: category clustering recall" *Psychology, Crime, & Law*, vol. 23, No. 10 (2017); A. Memon, C. A. Meissner & J. Fraser, "The cognitive interview: a meta-analytic review and study space analysis of the past 25 years", *Psychology, Public Policy, & Law*, vol. 16, No. 4 (2010).

³¹ G. Nahari, & A. Vrij, "The verifiability approach: advances, challenges and future prospects" in *Handbook of Legal and Investigative Psychology*, R. Bull & I. Blandón-Gitlin, eds. (New York, NY, Routledge, 2019); P. A. Granhag & M. Hartwig, "The strategic use of evidence technique" in Granhag, Vrij & Verschuere, eds., *Deception Detection* (footnote 20); S. Oleszkiewicz, & S.J. Watson, "A meta-analytic review of the timing for disclosing evidence when interviewing suspects", *Applied Cognitive Psychology*, vol. 35, No. 2 (2020).

³² Vispārējā cilvēktiesību deklarācija (VCD), Ģenerālās Asamblejas 1948. gada 10. decembra rezolūcija Nr. 217. A (III); Starptautiskais pakts par pilsoņu un politiskajām tiesībām (ICCPR), Ģenerālās asamblejas 1966. gada 16. decembra rezolūcija Nr. 2200 A (XXI).

³³ SPPPT 7. pants; ANO Konvencijas pret spīdzināšanu un citu nežēlīgu, necilvēcīgu vai pazemojošu rīcību vai sodīšanu (UNCAT) 2. pants; 1949. gada Ženēvas konvencijas kopējais 3. pants.

bailes, iegūt informāciju vai piespiest intervējamās personas atzīties, izmantojot spaidus vai draudus, vai kuras citādi pasliktina intervējamās personas spriestspēju vai spriedumus, var tikt uzskatītas par spīdzināšanu vai citu sliktu izturēšanos.³⁴

39. Spīdzināšanas un citas sliktas izturēšanās aizliegums ir cieši saistīts ar izslēgšanas noteikumu, kas pats par sevi ir neatņemama starptautisko paražu tiesību norma. Izslēgšanas noteikums paredz, ka ir nelikumīgi tiesvedībā izmantot jebkādu informāciju vai liecības, tostarp vainas atzīšanu, kas iegūtas, spīdzinot personu vai citādi slikti izturoties pret to (izņemot attiecībā pret personām, kas ir apsūdzētas par šādu sliktu izturēšanos, kā pierādījumu tam, ka attiecīgā liecība vai informācija tika sniegta vai iegūta).³⁵

40. Turpmāk ir norādīti īpaši starptautiskajās tiesībās ietverti standarti, kas tiek pakāpeniski pilnveidoti un ir būtiski, lai nodrošinātu, ka personas netiek pakļautas spīdzināšanai, citām sliktas izturēšanās izpausmēm vai absolūti aizliegtām darbībām, piemēram, piespiedu pazušanai un ārpusstiesas nāvessoda izpildei.

a) Spēka izmantošana arestēšanas vai aizturēšanas un apcietinājuma laikā ir atļauta tikai tad, ja tas ir absolūti nepieciešams un ja citi līdzekļi ir neefektīvi vai nav paredzams, ka tie sniegs vēlamu rezultātu. Spēka izmantošanai jābūt likumīgai, samērīgai, ar likumīgu mērķi, un vienmēr jāievēro cilvēka tiesības uz dzīvību.³⁶

b) Vienmēr rūpīgi jāizvērtē un jākontrolē mazāk letālu ieroču lietošana. Šaujamo ierocius drīkst izmantot tikai gadījumos, kad tas ir absolūti nepieciešams likumīga mērķa sasniegšanai un šādus mērķus nav iespējams sasniegt bez galējiem līdzekļiem.³⁷

c) Vienmēr ir aizliegta miesas sodu un tādu ietaišu, piemēram, ķēžu, kāju dzelžu un elektrošoka jostu, lietošana, kas rada sāpes un/vai ir pazemojoša.³⁸

d) Speciālos līdzekļus un savaldīšanas paņēmienus drīkst izmantot tikai galējas nepieciešamības gadījumā; to pamatā jābūt individuālam riska novērtējumam; tiem jābūt tik saudzīgiem, ciktāl tas iespējams, lai sasniegtu likumīgus drošības mērķus; to izmantošanai jābūt reglamentētai tiesību aktos un reģistrētai – tos nekādā gadījumā nedrīkst izmantot sodīšanai un tie ir jāatceļ, tiklīdz tie vairs nav nepieciešami.³⁹

³⁴ UNCAT 16. pants; A/71/298 44. punkts (3. parinde); skat., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas (ECT) 1999. gada 28. jūlija sprieduma lietā Nr. 25803/94 “Selmoni [*Selmouni*] pret Franciju” 102.–105. punktu.

³⁵ UNCAT 15. pants; Cilvēktiesību komitejas Vispārējais komentārs Nr. 20 Article 7, *Prohibition of torture or cruel, inhuman or degrading treatment or punishment* [7. pants. Spīdzināšanas un nežēlīgas, necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda aizliegums], HRI/GEN/1/Rev.9 (I sēj.), 1992. gada 10. marts, 12. punkts; A/HRC/25/60, Īpašā ziņotāja par spīdzināšanu ziņojums, 2014. gada 10. aprīlis; skat. arī CAT/C/GC/2, Spīdzināšanas novēršanas komitejas Vispārējā komentāra Nr. 2 *Implementation of Article 2 by States Parties* [2. panta īstenošana Līgumslēdzējās valstīs] 6. punktu, 2008. gada 24. janvāris; skat., piemēram, CAT/C/30/D/219/2002 6.10. punktu.

³⁶ SPPPT 2. pants; dokuments *Basic Principles on the Use of Force and Firearms by Law Enforcement Officials* [Spēka un šaujamo ierociu lietošanas pamatprincipi tiesībsardzības iestāžu amatpersonām] (Pamatprincipi), 1990. gads; A/RES/34/169, dokuments *Code of Conduct for Law Enforcement Officials* [Tiesībsardzības iestāžu amatpersonu rīcības kodekss], 1979. gada 17. decembris; A/RES/70/175, ANO Standarta noteikumu minimuma attieksmei pret ieslodzītajiem (Nelsona Mandelas noteikumi) 82. noteikums; A/HRC/RES/46/15, Cilvēktiesību padomes rezolūcija, 2021. gada 23. marts, 14. punkts; skat. arī E/CN.4/2004/56, Īpašā ziņotāja par spīdzināšanu ziņojuma 44. punktu, 2003. gads.

³⁷ Pamatprincipi, 1990. gads; A/RES/34/169; A/HRC/46/15, 12. punkts; skat. arī Cilvēktiesību komitejas Vispārējā komentāra Nr. 36 *Article 6, right to life* [6. pants. Tiesības uz dzīvību] 14. punktu, 2019. gada 3. septembris.

³⁸ Nelsona Mandelas noteikumu 43. un 47. noteikums; A/RES/45/113 ANO Noteikumu par nepilngadīgo aizsardzību brīvības atņemšanas gadījumā (Havanas noteikumi) 67. noteikums, 1990. gada 14. decembris.

³⁹ Nelsona Mandelas noteikumu 47. un 48. noteikums; A/RES/43/173, Principu apkopojums par visu personu aizsardzību, kuras ir jebkādā veidā aizturētas vai atrodas apcietinājumā (Principu apkopojums), 1998. gada

e) Sistemātiska atjauninātu oficiālo reģistru un ierakstu apkopošana un uzturēšana par visām personām, kam atņemta brīvība.⁴⁰

f) Ievietošanai izolatorā jābūt stingri reglamentētai tiesību aktos. To drīkst izmantot tikai izņēmuma gadījumos kā galējo līdzekli iespējami īsu laiku un tikai saskaņā ar kompetentās iestādes atļauju. Tā nekad nedrīkst būt ilgāka par 15 dienām pēc kārtas, un to aizliegts piemērot attiecībā uz personām ar psihosociāliem traucējumiem, bērniem un grūtniecēm vai sievietēm, kas baro bērnu ar krūti.⁴¹

g) Disciplinārsodi nedrīkst aizskart cilvēka cieņu, un tiem jābūt likumīgiem, samērīgiem, piemērotiem saskaņā ar procedūras noteikumiem un pienācīgi reģistrētiem.⁴²

41. Tiesībām uz personīgo brīvību un drošību ir būtiska nozīme visu personu fiziskās un garīgās neaizskaramības aizsardzībā. Tiesības uz brīvību nozīmē to, ka neviena persona netiek patvaļīgi aizturēta vai turēta ieslodzījumā. Saskaņā ar starptautiskajām tiesībām tāda prakse kā piespiedu pazušana, slepena turēšana apcietinājumā un ilgstošs ieslodzījums pilnīgā izolācijā ir patvaļīga un absolūti aizliegta visos gadījumos.⁴³

42. Kriminālprocesā aizdomās turētām vai apsūdzētām personām, kuras tiek intervētas, bieži vien tiek piemērota brīvības atņemšana. Iestādēm ir jānodrošina cilvēcīga attieksme pret šādām personām, kā arī izturēšanās un apcietinājuma apstākļi, kas noteikti starptautisko tiesību standartos, tostarp Apvienoto Nāciju Organizācijas Standarta noteikumu minimumā attieksmei pret ieslodzītajiem (Nelsona Mandelas noteikumos).⁴⁴

43. Jebkurai aizturēšanai, arestēšanai un brīvības atņemšanai ir jābūt likumīgai un veiktai saskaņā ar tiesību aktos stingri noteiktu un starptautiskajām tiesībām atbilstošu pamatojumu un procedūram, piemēram, pamatojoties uz tiesneša lēmumu vai konstatējot pamatotu iemeslu. Jebkuru arestēšanas un brīvības atņemšanas gadījumu ir jāpiemēro tikai tad, ja tas ir nepieciešams, un tam ir jābūt samērīgam un piemērotam kā galējam līdzeklim. Intervēšana vai izmeklēšanas turpināšana nav pietiekams likumīgs iemesls, lai policija vai tiesu iestādes atņemtu attiecīgajai personai brīvību.⁴⁵

44. Jebkuram lēmumam par personas aizturēšanu un apcietināšanu jābūt pieņemtam, pamatojoties uz personas īpašo apstākļu izvērtējumu un jebkādiem attaisnojošiem un pamatotiem iemesliem, lai uzskatītu, ka persona var mēģināt slēpties no tiesas, iznīcināt pierādījumus, iespaidot lieciniekus vai pastrādāt jaunus noziegumus. Attiecīgajām iestādēm jāapsver, vai identificētos riskus ir iespējams mazināt, izmantojot ar brīvības atņemšanu nesaistītus pasākumus. Aizdomās turēta vai apsūdzēta persona var tikt atbrīvota, piemērojot

9. decembris.

⁴⁰ Starptautiskās konvencijas par visu personu aizsardzību pret piespiedu pazušanu (Konvencija par piespiedu pazušanu) 17. panta 3. punkts; 2007, A/HRC/RES/31/31, Cilvēktiesību padomes rezolūcija, 2016. gada 24. marts, 9. punkts.

⁴¹ Nelsona Mandelas noteikumu 37., 43., 44., 45. noteikums; Cilvēktiesību komitejas Vispārējā komentāra Nr. 20 6. punkts; A/66/268, Īpašā ziņotāja par spīdzināšanu ziņojums, 2011. gads; A/C.3/65/L.5, ANO noteikumu *United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders* [Apvienoto Nāciju Organizācijas Noteikumi attiecībā uz izturēšanos pret cietumniecēm un pirmstiesas pasākumiem pret likumpārkāpējām] (Bangkokas noteikumi) 22. noteikums, 2010. gads 6. oktobris; Havanas noteikumu 67. noteikums.

⁴² Nelsona Mandelas noteikumu 36. un 37. noteikums; Principu apkopojuma 30. princips.

⁴³ SPPPT 9. panta 1. punkts; Konvencijas par piespiedu pazušanu 17. pants; Konvencijas par bērnu tiesībām (CRC) 37. panta b) punkts, 1989. gada 20. novembris.

⁴⁴ Nelsona Mandelas noteikumi; A/HRC/RES/46/15, 6. punkts.

⁴⁵ SPPPT 9. panta 1. punkts; Konvencijas par piespiedu pazušanu 17. pants.

nepieciešamus, samērīgus un nediskriminējošus pasākumus, piemēram, garantijas par ierašanos tiesā vai uz intervijām, kuru nolūks ir novērst konkrētus riskus, ko persona var radīt. Atbrīvošanas nosacījumus, piemēram, drošības naudu, var noteikt, bet tie drīkst būt vienīgi tik ierobežojoši, cik nepieciešams, lai mazinātu konkrētos identificētos riskus, un tiem jābūt nediskriminējošiem.⁴⁶

45. Nevainīguma prezumpcija nosaka, ka aizdomās turētās vai apsūdzētās personas tiek uzskatītas par nevainīgām, kamēr tiesā nav pierādīta viņu vaina. Tas nozīmē, ka pienākums pierādīt neapšaubāmu vainu gulstas uz prokuratūras iestādēm, un tas ir jāpamato tiesā ar apstiprinošiem pierādījumiem.⁴⁷ Ievērodami šo tiesību principu savā praksē, intervētāji arī palielina iespējamību, ka viņu iegūtā informācija būs precīza un ticama un nodrošinās likumīgus un tiesvedībā izmantojamus pierādījumus.

46. Nevainīguma prezumpcija paredz klusēšanas tiesības un tiesības būt aizsargātam pret piespiedu liecināšanu pašam pret sevi. Šīs tiesības garantē iestāžu iztaujātajām personām tiesības atteikties sniegt komentārus vai atbildes, lai izvairītos no piespiedu liecināšanas pret sevi, vai kāda cita iemesla dēļ. Aizdomās turētas vai apsūdzētas personas klusēšana nedrīkst ietekmēt vainas vai nevainīguma noteikšanu tiesā un personu tiesības uz nevainīguma prezumpciju.⁴⁸

47. Iestādēm ir jānodrošina, ka visas intervējamās personas var izmantot savas cilvēktiesības un ka šādas personas nekādā veidā netiek šķīrotas un diskriminētas.⁴⁹ Faktiska brīvība no diskriminācijas nodrošina to, ka visas intervējamās personas ir vienlīdzīgas likuma priekšā un ka pret tām izturas ar cieņu, pienācīgi ņemot vērā un īpaši aizsargājot jebkādas neaizsargātības situācijas, ar kurām tās var saskarties.

48. Šajā punktā izklāstītie tiesiskie pamatprincipi nodrošina arī pamatu vairākām būtiskām tiesiskajām un procesuālajām garantijām pret sliktu izturēšanos un citu nelikumīgu praksi. Šie aizsardzības pasākumi ir neatņemama vispusīga intervijas procesa sastāvdaļa; efektīvi īstenoti, tie aizsargā intervējamās personas⁵⁰ cilvēktiesības un garantē intervijās iegūtās informācijas integritāti.

Profesionālās ētikas pamati

⁴⁶ A/RES/45/110, ANO dokuments *United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures* [ANO minimālie standartnoteikumi par pasākumiem, kas nav saistīti ar brīvības atņemšanu] (Tokijas noteikumi), 1991. gada 2. aprīlis; *skat. arī* 4. norādījumu dokumentā *UNHCR Guidelines on the Applicable Criteria and Standards relating to the Detention of Asylum-Seekers and Alternatives to Detention, 2012* [UNHCR Norādījumi par piemērojamajiem kritērijiem un standartiem attiecībā uz patvēruma meklētāju turēšanu apcietinājumā un apcietinājuma alternatīvām (2012. gads)]; 17.–24. lpp. dokumentā *UNODC Handbook on Basic Principles and Promising Practices on Alternatives to Imprisonment, 2007* [UNDOC Rokasgrāmata par pamatprincipiem un daudzsoļošu praksi attiecībā uz ieslodzījuma alternatīvām (2007. gads)].

⁴⁷ SPPPT 14. panta 3. punkts; CCPR/C/GC/32, Cilvēktiesību komitejas Vispārējā komentāra Nr. 32 *Article 14, Right to equality before courts and tribunals and to a fair trial* [14. pants. Tiesības uz vienlīdzību tiesas un tribunāla priekšā un uz taisnīgu tiesu] 30. punkts, 2007. gada 23. augusts.

⁴⁸ SPPPT 6. panta 2. punkts un 14. panta 3. punkts; Starptautiskās krimināltiesas Romas statūtu 55. panta 2. punkta b) apakšpunkts, 1998. gada 17. jūlijs; Nelsona Mandelas noteikumu 111. noteikums; Principu apkopojuma 15. un 24. princips; *skat. arī* ECT 1996. gada sprieduma lietā Nr. 18731/91 “Džons Marijs [John Murray] pret Apvienoto Karalisti” 45. punktu.

⁴⁹ SPPPT 2. panta 1. punkts; Cilvēktiesību komitejas Vispārējais komentārs Nr. 18 *Non-discrimination* [Nediskriminācija], pieņemta 37. sesijā 1989. gada 10. novembrī.

⁵⁰ A/HRC/RES/31/31; *skat. arī* R. Carver & L. Handley, *Does Torture Prevention Work?* (Liverpool, UK, Liverpool University Press, 2016).

49. Lai intervija būtu efektīva, jāievēro augstākie ētikas standarti. Tiesībaizsardzības iestāžu un citu informācijas vākšanas iestāžu profesionālās darbības noteikumos, piemēram, ētikas kodeksos vai profesionālās darbības kodeksos, ir noteikts atbilstošas rīcības mērķis, vērtības un ekspektācijas.⁵¹ Šajos profesionālajos standartos jāreglamentē visi amatpersonas pienākumu, tostarp intervēšanas, aspekti atbilstoši starptautiskajām juridiskajām saistībām.

50. Visiem intervētājiem ir jāievēro apņemšanās veikt ētiskas intervijas. Viņi nedrīkst upurēt principus lietderības vārdā pat tad, ja pastāv liels spiediens rīkoties citādi (piemēram, laika ierobežojumu dēļ vai tādēļ, ka no viņiem tiek prasīti rezultāti). Īstenojot pilnvaras tiesību aktu piemērošanā, intervētājiem ir jācenšas panākt konsekventu, pamatojamu iznākumu, kas spēj izturēt padziļinātu ētikas, tiesas un sabiedrības pārbaudi.

51. Tiesībaizsardzības iestāžu amatpersonu profesionālās darbības kodeksos ir uzsvērts, ka visu interviju pamatā jābūt cieņai, taisnīgumam un godīgumam.

a) Cieņa ietver likuma, tiesību un cilvēka cieņas ievērošanu, kā arī informācijas vākšanas procesa integritāti. Tā ir arī cieņa pret individuālo autonomiju, tostarp katras intervējamās personas tiesībām izvēlēties runāt vai klusēt.

b) Taisnīgums nozīmē to, ka intervētāji pret intervējamajām personām izturas taisnīgi, bez favorītisma un diskriminācijas. Taisnīgums visos gadījumos, pat provokācijas gadījumā, nozīmē rīkošanos, saglabājot paškontroli un profesionalitāti un atliekot malā visus personīgos uzskatus.

c) Godīgums nozīmē godīgas un patiesas attiecības ar intervējamajām personām. Intervētāji nemanipulē ar intervējamajām personām un nemāna tās ar meliem, sagrozījumiem, pārspīlējumiem, puspatiesību vai kādiem citiem līdzekļiem.

52. Vienmēr tiek gaidīts, ka amatpersonas izmantos valsts varu likumīgi, godīgi un atbildīgi. Jebkura nelikumīga darbība, kas izdarīta ar amatpersonas pilnvarām, ir ļaunprātīga varas izmantošana. Par ļaunprātīgu varas izmantošanu var uzskatīt arī neētisku rīcību, piemēram, melošanu un manipulāciju.

53. Intervētāju ētiskais pienākums ir piemērot visefektīvākās pieejamās metodes, kas aizsargā intervējamo personu tiesības un cieņu, kā arī procesa integritāti. Attiecīgi intervētājiem ir pienākums atteikties no piespiešanas taktikas, jo tā kaitē intervējamajām personām, apgrūtina precīzas informācijas vākšanas mērķa sasniegšanu un var būt pielīdzināma cilvēktiesību pārkāpumiem.

⁵¹ *Skat., piemēram, A/RES/34/169; International Association of Chiefs of Police (IACP), Law Enforcement Code of Ethics, October 1957; Southern African Regional Police Chiefs Co-operation Organisation (SARPCCO), Harare Resolution on the SARPCCO Code of Conduct for Police Officials 31 August 2001; Rec (2001)10, Eiropas Policijas ētikas kodekss, Eiropas Padome, 2001. gada 19. septembris.*

2. princips Par praksi

Efektīva intervēšana ir vispusīgs process precīzas un ticamas informācijas vākšanai, kurā vienlaikus tiek nodrošinātas ar to saistītās tiesiskās garantijas.

Vispusīgs process

54. Efektīva intervēšana ir process, nevis viens notikums. Tā ietver visu mijiedarbību starp izmeklēšanas un informācijas vākšanas iestādēm un iztaujājamajām personām. Tā sākas brīdī, kad indivīds tiek identificēts kā persona, no kuras amatpersona vēlas iegūt informāciju, ietver visu intervijas norisi un noslēdzas, kad intervētājs ir veicis procesa izvērtējumu un rezultātu analīzi. Attieksmei pret intervējamo personu visā procesā, proti, pirms intervēšanas, tās laikā un pēc tās, ir būtiska nozīme procesa integritātes nodrošināšanai.

55. Intervēšana ir sarežģīts, adaptīvs process, kurā ir iesaistīti cilvēki, cilvēku uzvedība un cilvēktiesības. Procesu ietekmē ārējie apstākļi, un iznākumu var ietekmēt intervētāja un visu iesaistīto iestāžu rīcība. Līdz ar to intervētājs koncentrējas uz informācijas vākšanu, nevis cenšas panākt atzišanos, un īsteno elastīgu, nevis lineāru pieeju, lai sekmīgi iegūtu ticamu un precīzu informāciju. Turklāt katra intervija ir atšķirīga, tāpēc lēmuma pieņemšanā par to, kā rīkoties konkrētā brīdī, intervētājiem vienmēr ir jāizmanto sava labākā profesionālā spriestspēja, vienlaikus ievērojot šos principus.

56. Intervijas nepastāv atsevišķi; tās ir daļa no plašākas izmeklēšanas vai informācijas vākšanas pasākuma. Intervijas pamatā būs plašākas operācijas mērķi un citi pieejamie pierādījumi. Intervijas laikā iegūto informāciju savukārt var izmantot, lai koriģētu plašākas izmeklēšanas mērķus un stratēģijas un pat atklātu jaunus izmeklēšanas virzienus. Intervijās iegūtajai informācijai var būt izšķiroša nozīme, jo parasti tā ir pamats turpmāku lēmumu pieņemšanai, piemēram, par to, vai uzsākt kriminālvajāšanu, un to var iesniegt kā svarīgu pierādījumu tiesvedībā vai citās procedūrās.

57. Efektīvas intervēšanas procesā parasti ietilpst šādi elementi:

- a) rūpīga gatavošanās un plānošana;
- b) atbilstošu tiesisko garantiju nodrošināšana visā procesā;
- c) atvērtības saglabāšana, tostarp atteikšanās no aizspriedumiem;
- d) vides bez piespiešanas radīšana;
- e) labu attiecību izveidošana un uzturēšana;

-
- f) likumīgu un zinātniski pamatotu iztaujāšanas paņēmienu izmantošana;
 - g) aktīva klausīšanās, ļaujot intervētajai personai brīvi un pilnīgi izteikties;
 - h) savāktās informācijas un intervijas procesa novērtēšana un analīze.

Precīza un ticama informācija

58. Visu interviju mērķis ir iegūt precīzu un ticamu informāciju no intervējamās personas; interviju nekad neveic ar mērķi gūt apstiprinājumu intervētāja pieņemumiem par to, kas varētu būt noticis, vai piespiest intervējamo personu sniegt informāciju. Precīza un ticama informācija ir pamats pareizu lēmumu pieņemšanai iestādēs, kas veic izmeklēšanu un īsteno informācijas vākšanas procesus.

59. Precīzas informācijas vākšana intervijā nozīmē to, ka intervētāji cenšas iegūt tādu notikumu aprakstu, kurā būtu pēc iespējas mazāk kļūdu vai nepilnību. Atmiņa var būt trausla, nepilnīga, un tā var ātri pasliktināties. Tādēļ intervētājiem jācenšas savākt un reģistrēt tādu informāciju par to, kas noticis izskatāmā notikuma laikā, kas būtu iespējami faktoloģiska un pilnīga, bez izlaidumiem un sagrozījumiem.

60. Ticamas informācijas iegūšana intervijā nozīmē to, ka informācija, kas sniegta netraucēti vai bez piespiešanas, visticamāk, būs uzticama un varēs izturēt padziļinātu pārbaudi, piemēram, turpmākajā tiesvedībā.

Tiesiskās garantijas

61. Starptautiskajās tiesību normās balstītas tiesiskās un procesuālās garantijas ir būtiska intervēšanas procesa sastāvdaļa. To efektīva īstenošana pirms intervijas, tās laikā un pēc tās sekmē veiksmīgu procesa īstenošanu, nodrošinot cilvēktiesību ievērošanu un uzlabojot iegūtās informācijas ticamību un pierādījuma spēku. Tās paaugstina profesionālu, efektīvu interviju iespējamību un taisnīgas attieksmes ievērošanu visā informācijas vākšanas un tiesas procesā. Tāpēc iestāžu, tostarp intervētāju, interesēs ir nodrošināt, lai pret intervētajām personām izturētos ar cieņu un tiktu pienācīgi ievēroti būtiskie tiesību standarti, jo tas nodrošina juridiski pamatotus rezultātus.

62. Iestādēm ir jānodrošina turpmāk minēto tiesisko garantiju efektīva īstenošana visā intervēšanas procesā.⁵²

- a) Tiesības uz informāciju par tiesībām.
- b) Klusēšanas tiesības.
- c) Tiesības uz informāciju arestēšanas laikā par arestēšanas iemesliem un apsūdzībām.
- d) Pieejami tulka pakalpojumi.
- e) Tiesības paziņot radniekam vai trešai personai par apcietināšanu.
- f) Tiesības uz advokātu, tostarp, izmantojot juridisko palīdzību.
- g) Tiesības uz neatkarīgu veselības pārbaudi un piekļuvi ārstam.
- h) Tiesības sazināties ar ārpasauli.
- i) Apcietinājumā turētu personu reģistrācija.
- j) Intervijas pilnīga ierakstīšana.
- k) Tiesības izskatīt un parakstīt intervijas protokolu.
- l) Tiesības nekavējoties tikt nodotam tiesnesim vai citai tiesu iestādei.
- m) Piekļuve efektīviem un neatkarīgiem sūdzību iesniegšanas mehānismiem un

⁵² [A/HRC/RES/31/31](#); [A/HRC/RES/46/15](#), 4. un 5. punkts.

uzraudzībai.

Pirms intervijas – nodrošināta vide bez piespiešanas

63. Cilvēktiesību ievērošana un nodrošināšana jau no pirmā kontaktēšanās brīža starp intervējamo personu un iestādēm ir būtiska, lai radītu vidi bez piespiešanas. Tas ļauj tiesībaizsardzības, izlūkošanas, drošības un militārajām amatpersonām radīt tādas apstākļus, kas sekmē precīzas un ticamas informācijas vākšanu intervijas laikā, kā arī izpildīt valsts pienākumus atbilstoši starptautiskajām tiesībām un aizsargāt intervējamās personas tiesības.

64. Nelikumīga un neprofesionāla rīcība un pārskatbildības trūkums kontaktēšanās sākumposmā var neatgriezeniski kaitēt kopējam tiesas procesam.

65. Stereotipi un aizspriedumi var sabojāt interviju un iedragāt atvērto, labās attiecībās balstīto pieeju, kas nepieciešama, lai intervijās iegūtu precīzu informāciju. Intervētājiem ir jābūt ļoti apzinīgiem, lai nepieļautu, ka apzināti un neapzināti iepriekšējā pieredzē balstīti spriedumi par intervējamās personas identitāti, rakstura īpašībām vai izcelsmi nelabvēlīgi ietekmē šo personu iztaujāšanu un iegūtās informācijas interpretāciju.

66. Nedrīkst notikt “neformālas sarunas”⁵³, ar kurām ir iespējams apiet oficiālas intervijas vai piemērojamās tiesiskās garantijas. Kad ir pieņemts lēmums par arestēšanu, amatpersonas ārpus oficiālajām intervijām drīkst uzdot potenciālajām intervējamajām personām tikai dažus jautājumus, piemēram, noskaidrot personas datus, kas nepieciešami arestēšanas izpildei un apcietināšanas procedūru īstenošanai.

67. Nelikumīgas un necilvēcīgas izturēšanās risks ir īpaši augsts aizturēšanas vai arestēšanas brīdī un pirms ierašanās oficiāli atzītā apcietinājuma vietā. Šajā laika posmā pastāv tādi riski kā pārmērīga spēka lietošana, speciālo līdzekļu nepareiza izmantošana, improvizēta piespiedu iztaujāšana un ilgstoša ieslodzīšana transportlīdzekļos – tas viss var kļūt par spīdzināšanu.⁵⁴

68. Kad tiek pieņemts lēmums par personas turēšanu apcietinājumā, iestādēm jānodrošina, ka šī persona tiek nekavējoties nogādāta oficiāli atzītā apcietinājuma vietā. Katru reizi, kad apcietināta persona intervēšanas nolūkā tiek pārvesta uz apcietinājuma vietu vai no tās (vai citu vietu, piemēram, uz tiesu namu), tā ir jāpārved humānā un drošā veidā. Apcietināto personu drošas pārvešanas procedūras jāpapildina ar pilnīgu un pienācīgu uzskaiti oficiālā reģistrā, kurā par katru personu ir izveidota apcietināšanas dokumentācija un reģistrēts brīvības atņemšanas laiks, par turēšanu apcietinājumā atbildīgās personas, apcietināto personu stāvoklis ierašanās laikā un laiks, kad tās ieradās apcietinājuma vietā.⁵⁵

69. Slikta izturēšanās vai standartam neatbilstoši apstākļi šajā sākotnējā periodā var nelabvēlīgi ietekmēt izmeklēšanu un jebkādu turpmāku interviju – intervējamās personas var nevēlēties runāt un ciest no kognitīviem un fiziskiem traucējumiem, kas apgrūtina viņu spēju pilnīgi izprast un izmantot savas tiesības, kā arī sniegt precīzu un ticamu informāciju. Intervējamās personas cilvēktiesību un cieņas aizsardzības nodrošināšana šajā laikā ir ne tikai ierēdņu likumīgs pienākums, bet arī sekmē visu turpmāko procedūru integritāti.

⁵³ Tās ietver visu saziņu ārpus oficiālas intervijas starp amatpersonu un aizdomās turēto personu, liecinieku, cietušo personu vai citu interesējošo personu.

⁵⁴ *Skat. A/72/178, Report of the Special Rapporteur on Torture, 20 July 2017.*

⁵⁵ Konvencijas par piespiedu pazušanu 17. pants.

70. Ja persona ir apcietināta pirms intervēšanas vai laikā starp intervijām, iestādēm ir jānodrošina, ka šī persona vienmēr tiek turēta cilvēktiesībām atbilstošos apstākļos un saņem cieņpilnu attieksmi. Tas ietver personu pamatvajadzību apmierināšanu attiecībā uz pārtiku, ūdeni, temperatūru un pienācīgu atpūtu.⁵⁶

71. Intervijas nedrīkst būt pārāk ilgas, un tās ir jāveic nebiedējošā, cilvēktiesībām atbilstošā vidē⁵⁷, uzmanību pievēršot privātumam un drošībai. Optimāli fiziskie apstākļi intervējamajai personai var uzlabot koncentrēšanos, sekmēt labas attiecības, uzlabot komunikāciju un veicināt ticamu notikumu atcerēšanos.

Intervējamās personas informētības uzturēšana

72. Pirmā iespēja radīt uzticību un veidot labas attiecības ir, izrādot rūpes par intervējamo personu jau no pirmās kontaktēšanās reizes. Šāda iespējamība paaugstinās, ja intervējamajai personai tiek sniegts savlaicīgs, tiešs skaidrojums par to, kāpēc tā ir atvesta iztaujāšanai, kādas formalitātes tiek piemērotas un kā intervija norisināsies. Procedūru un iespējamo darbību izskaidrošana sniedz iespēju agrīnā posmā parādīt godprātību, nodrošināt paredzamību, paust cieņpilnu attieksmi un vērtīgumu un veicināt uzticēšanos.⁵⁸

73. Kad personai tiek atņemta brīvība, apcietināšanas iestāžu darbiniekiem ir jāizskaidro šai personai notiekošā darbība (piemēram, arests), tās tiesiskais un fakts balstītais pamatojums⁵⁹ un jāizskaidro personas tiesības.⁶⁰ Apcietināšanas iestādei ir jāveic visi nepieciešamie pasākumi, lai visā procesa gaitā pārliecinātos, ka persona ir sapratusi gan iemeslus, gan tiesības, tostarp to, kā piekļūt savām tiesībām un tās jēgpilni izmantot.

74. Tiesības no apcietināšanas iestādes saņemt informāciju par arestēšanas iemesliem ir spēkā neatkarīgi no veida, kā arestēšana notiek, vai no arestēšanas formālās vai neformālās būtības un neatkarīgi no brīvības atņemšanas iemesliem. Informēšana par arestēšanas iemesliem un jebkādam apsūdzībām ir aizsardzības pasākums pret patvaļīgu arestēšanu un ļauj personai apstrīdēt arestēšanas likumību un pieprasīt atbrīvošanu, ja arestēšanas iemesli šķiet nepamatoti, nepiemērojami vai citādi nelikumīgi. Tā arī ļauj personai apstrīdēt un censties mainīt savus apstākļus un citu izturēšanos apcietinājuma vietā.

75. Informācija par intervējamās personas tiesībām un to, kā tās izmantot, arestēšanas brīdī ir jāsniedz mutiski, saprotamā, netehniskā un precīzā valodā; ierodoties apcietinājuma vietā, apcietināšanas iestādei šāda informācija jāsniedz arī rakstiski personai saprotamā valodā un formā. Aizturētajai personai ir jāparaksta veidlapa, kurā izklāstītas tās tiesības, un ir jābūt iespējai iegūt veidlapas norakstu.

⁵⁶ UNCAT 16. pants; A/HRC/RES/46/15, skat. arī CPT/Inf (2019)9, CPT 28. vispārējā ziņojuma, 2019. gada aprīlis, 80. punktu; Āfrikas Cilvēktiesību un tautu tiesību komisijas dokumenta *Guidelines on the Conditions of Arrest, Police Custody and Pre-Trial Detention in Africa* [Vadlīnijas par arestēšanas, policijas uzraudzības un pirmstiesas apcietinājuma nosacījumiem Āfrikā] (Luandas vadlīnijas) 4. noteikuma e) punktu, 2016. gada 28. jūlijs; Amerikas valstu cilvēktiesību komisijas dokumenta *Principles and Best Practices on the Protection of Persons Deprived of Liberty in the Americas* [Principi un labākā prakse attiecībā uz tādu personu aizsardzību, kam Amerikas valstīs ir atņemta brīvība], ko komisija apstiprināja savā 131. regulāro sesiju laika posmā no 2008. gada 3. līdz 14. martam, XI principu.

⁵⁷ A/HRC/RES/31/31, 12. punkts.

⁵⁸ C.J. Place & J.R. Meloy, "Overcoming resistance in clinical and forensic interviews", *International Journal of Forensic Mental Health*, vol. 17, No. 4 (2018).

⁵⁹ SPPPT 9. panta 2. apakšpunkts; A/HRC/RES/31/31, 6. punkts; A/HRC/46/15, 4. punkts.

⁶⁰ A/HRC/RES/31/31, 6. punkts; A/HRC/RES/46/15, 4. punkts; Principu apkopojuma 13. princips.

76. Visām intervējamajām personām, kas nerunā iestāžu lietotajā valodā vai nesaprot to, tostarp personām ar maņu traucējumiem, piemēram, ar pavājinātu redzi, dzirdi un citiem traucējumiem, ir jābūt pieejamiem profesionāliem un neatkarīgiem tulkiem. Šāda tulkošana ir jānodrošina nekavējoties un visā intervēšanas procesā, jo īpaši tad, kad arestētajām personām tiek izskaidrotas viņu tiesības un šīs personas izvēlas izmantot savas tiesības uz advokāta un ārsta vai medicīnas darbinieka pakalpojumiem.⁶¹

Paziņošana ģimenes locekļiem vai trešai personai

77. Apcietināto personu galvenais aizsardzības pasākums ir viņu tiesības nekavējoties informēt ģimenes locekli, draugu vai citu personu pēc viņu izvēles par apcietināšanas faktu, vietu un apstākļiem.⁶² Apcietināšanas iestāde ir atbildīga par saziņas nodrošināšanu ar trešo personu un informācijas reģistrēšanu par to, kam ir sniegts paziņojums un kad šāda paziņošana ir notikusi. Papildus tam, ka šādas saziņas ar ārpasauli sekmēšana ir juridisks pienākums, tā arī sniedz iespēju vairot apcietinātās personas uzticību un veidot labas attiecības.

78. Iestādes var aizkavēt trešās personas informēšanu tikai izņēmuma kārtā un tikai tad, ja šāda aizkavēšana ir paredzēta tiesību aktos un nepieciešama, lai neapdraudētu izmeklēšanu (piemēram, lai novērstu pierādījumu iznīcināšanu vai līdzdalībnieku bēgšanu). Aizkavēšanas iemesli ir jāreģistrē detalizēti, tiem jābūt pieejamiem advokātam un personai, kurai ir atņemta brīvība, tie jāapstiprina prokuroram vai tiesnesim, vai citai atbilstoši augstākajai amatpersonai, un attiecībā uz tiem ir jānodrošina tiesas uzraudzība, lai pārliecinātos par jebkādas turpmākas aizkavēšanas nepieciešamību un samērīgumu.⁶³

79. Arestētie vai apcietinātie ārvalstnieki nekavējoties jāinformē par viņu tiesībām sazināties ar savas izcelsmes valsts konsulāro vai diplomātisko pārstāvi, un patvēruma meklētāji jāinformē par viņu tiesībām sazināties ar attiecīgajām starptautiskajām organizācijām.⁶⁴ Apcietināšanas iestādei ir jāatvieglo saziņa.

Advokāta pieejamība

80. Visām apcietinātajām personām, kas tiek intervētas, neatkarīgi no statusa vai oficiālā apzīmējuma pirms jebkādas iestāžu veiktas iztaujāšanas ir tiesības uz advokātu, tostarp uz tādu, kas tiek nodrošināts ar juridiskās palīdzības starpniecību. Šīs tiesības ir piemērojamas jau no brīvības atņemšanas sākuma.⁶⁵

81. Advokāta pieejamība ir nesaraujami saistīta ar tiesību aizsardzību, spīdzināšanas un citas sliktas izturēšanās novēršanu, kā arī palīdz aizsargāt pret piespiedu liecināšanu pret sevi.

⁶¹ A/HRC/RES/31/31 12. punkta d) apakšpunkts; A/HRC/RES/46/15 4. punkts; Nelsona Mandelas noteikumu 55. noteikuma 2. punkts; Principu apkopojuma 14. princips; *skat. arī* ANO dokumenta *United Nations Principles and Guidelines on Access to Legal Aid in Criminal Justice Systems* [ANO Principi un vadlīnijas par piekļuvi juridiskajai palīdzībai krimināltiesību sistēmā] (Juridiskās palīdzības principi un vadlīnijas) 42. punkta d) apakšpunktu, 2012. gada 20. decembris.

⁶² Konvencijas par piespiedu pazušanu 17. panta 2. punkta d) apakšpunkts; A/HRC/RES/46/15 5. punkts; Principu apkopojuma 16. un 19. princips.

⁶³ Principu apkopojuma 16.4. princips; Juridiskās palīdzības principi un vadlīnijas, 43. punkta e) apakšpunkts.

⁶⁴ Konvencijas par piespiedu pazušanu 17. panta 2. punkta d) apakšpunkts; A/HRC/RES/46/15, 4. punkts; Principu apkopojuma 16.2. princips.

⁶⁵ SPPPT 14. panta 3. punkta d) apakšpunkts; Principu apkopojuma 17. princips.

82. Intervējamajai personai ir tiesības uz pašas izraudzītu advokātu vai arī uz to, ka tāds tiek nodrošināts bez maksas, ja tas ir nepieciešams taisnīguma interesēs.⁶⁶ Šīm personām ir tiesības pirms intervēšanas pietiekami ilgi konsultēties ar savu advokātu konfidencialos apstākļos. Apcietinājuma amatpersonām sadarbībā ar intervētāju (ja tā ir cita persona) ir aktīvi jāveicina advokāta savlaicīga ierašanās.⁶⁷

83. Kad intervējamā persona pieprasa advokāta klātbūtni, intervija jeb tā dēvētās “neformālās sarunas” nevar notikt, pirms intervējamā persona nav satikusi savu advokātu, un šāda intervija nedrīkst notikt bez advokāta klātbūtnes.

84. Intervējamās personas var atteikties no tiesībām uz advokātu. Ja intervējamā persona nolemj atteikties no savām tiesībām uz advokātu un kad tas notiek, atteikumam jābūt nepiespiestam, brīvprātīgam un pienācīgi reģistrētam, un apcietinātajai personai šāds atteikums ir jāparaksta. Ikvienai personai, kura ir atteikusies no tiesībām uz advokātu, jābūt skaidri informētai par to, ka atteikumu var atsaukt jebkurā laikā.⁶⁸

85. Advokāta klātbūtne ir obligāta gadījumos, kad apcietināti bērni tiek intervēti kā aizdomās turētas personas.⁶⁹

Pieejama medicīniskā apskate un veselības aprūpe

86. Iestāžu pienākums ir aizsargāt visu apcietinājumā esošo personu neaizskaramību un veselību. Apcietinātajai personai no brīvības atņemšanas brīža nekavējoties ir skaidri jāgarantē tiesības uz ārsta konsultāciju, kā arī tiesības uz medicīnisko apskati, ko veic neatkarīgs veselības aprūpes speciālists. Apcietināšanas iestāde ir atbildīga arī par medicīniskās aprūpes pieejamības nodrošināšanu apcietinātajām personām visā apcietinājuma laikā.⁷⁰

87. Ārstam vai citam medicīnas darbiniekam ir jāreģistrē tas, kādā fiziskā un psihiskā stāvoklī arestētā vai apcietinātā persona nonāk apcietinājuma iestādē, tostarp visas pazīmes vai sūdzības par pārmērīga spēka lietošanu arestēšanas vai pārvietošanas laikā uz apcietinājuma vietu. Neatkarīga medicīniskā apskate saskaņā ar Stambulas protokolu ir jāveic nekavējoties, ja apcietinātā persona to pieprasa vai ja ir aizdomas vai pazīmes, ka persona ir spīdzināta vai piedzīvojusi citu sliktu izturēšanos.⁷¹ Medicīnas darbinieks, kurš veic pārbaudi, nedrīkst strādāt apcietināšanas iestādēs vai tiesībaizsardzības iestādē vai būt funkcionāli atkarīgs no tām. Intervēšanu nedrīkst veikt, kamēr nav pabeigta medicīniskā apskate.

⁶⁶ SPPPT 14. panta 3. punkta d) apakšpunkts; Juridiskās palīdzības principi un vadlīnijas.

⁶⁷ Juridiskās palīdzības principi un vadlīnijas, 43. punkta d) apakšpunkts; Principu apkopojuma 18.3. princips; CCPR/C/GC/32, 34. punkts.

⁶⁸ Juridiskās palīdzības principi un vadlīnijas, 43. punkta b) apakšpunkts.

⁶⁹ CRC 37. panta d) apakšpunkts un 40. panta 2. punkta b) apakšpunkta ii) daļa; *skat. arī* CRC/C/GC/10, Bērnu tiesību komitejas Vispārējā komentāra Nr. 10 (2007. gads) Bērnu tiesības nepilngadīgo tiesvedības sistēmā, 49.–50. punktu, 2007. gada 25. aprīlis.

⁷⁰ A/RES/34/169, 6. pants; Principu apkopojuma 24. princips; *skat. arī* dokumentu A/RES/37/194 *Principles of Medical Ethics Relevant to the Protection of Prisoners Against Torture* [Medicīnas ētikas principi saistībā ar ieslodzīto aizsargāšanu pret spīdzināšanu] (1983. gads) (Medicīnas ētikas principi), kas tika pieņemts Apvienotās Nāciju Organizācijas Ģenerālajā asamblejā 1982. gada 18. decembrī.

⁷¹ ANO augstā komisāra cilvēktiesību jautājumos birojs (OHCHR), Rokasgrāmata par spīdzināšanas un citu nežēlīgas, necilvēcīgas vai pazemojošas izturēšanās vai sodīšanas veidu efektīvu izmeklēšanu un dokumentēšanu (Stambulas protokols), 2004. gads, HR/P/PT/8/Rev.1.

88. Medicīniskā apskate bez maksas jānodrošina atbilstoši un pienācīgi apmācītiem, objektīviem un neatkarīgiem veselības aprūpes speciālistiem. Iestādēm jānodrošina, ka apskatē iesaistīto medicīnas darbinieku dzimums atbilst apskatāmās personas izvēlei. Medicīniskajam personālam jāpārlicinās par to, ka pirms medicīniskās apskates, testēšanas vai ārstēšanas uzsākšanas un visā tās laikā apcietinātās personas izsaka brīvu un informētu piekrišanu. Jāveic īpaši pasākumi, lai nodrošinātu, ka personām ar invaliditāti tiek sniegta informācija tādā veidā vai formā, kas ļauj tām izteikt brīvu un informētu piekrišanu.⁷²

89. Visas medicīniskās apskates jāveic ārpus tiesībaizsardzības iestāžu darbinieku dzirdamības un redzamības zonas. Izņēmuma gadījumos, ja veselības aprūpes speciālists to pieprasa, var apsvērt īpašus drošības pasākumus, piemēram, amatpersona atrodas izsaukšanas attālumā vai redzamības zonā, bet vienmēr ārpus dzirdamības zonas. Šādi pasākumi jāatzīmē gan medicīniskās apskates, gan apcietināšanas dokumentācijā. Medicīniskās apskates laikā jāvairās izmantot jebkādas savaldīšanas līdzekļus, un lēmums par šādu līdzekļu izmantošanu jāpieņem, pamatojoties uz medicīnas darbinieka individuālās drošības novērtējumu.⁷³

90. Visi konstatējumi par psihisko un fizisko veselību ir jādokumentē, jādara pieejami apcietinātajai personai un tās advokātam un, ja nepieciešams, vēlāk jādara pieejami tiesvedībai. Apcietinātajai personai vai aizdomās turētajai personai ir tiesības piekļūt savai medicīniskās apskates un ārstēšanas dokumentācijai. Stingri jāievēro medicīnisko datu konfidencialitāte, un personālam, kas nav medicīniskais personāls, nedrīkst būt pieejama medicīniskā dokumentācija vai pārskati par ievainojumiem, izņemot gadījumus, kad ir vajadzīga šāda informācija.⁷⁴

91. Intervējamajām personām ir jābūt fiziski un psiholoģiski piemērotām intervēšanai. Atbilstošs veselības stāvoklis būtiski atvieglo gan uzticības un labu attiecību veidošanos, gan informācijas atsaukšanu atmiņā.⁷⁵ Intervējot personu, kas ir traumēta, satraukusies, pārgurusi, reibuma stāvoklī vai citādi novājināta, pastāv atkārtotas traumēšanas risks, persona var kļūt ietekmējamāka, sniegt nekvalitatīvu informāciju un var paaugstināties iespējamība, ka turpmākajos tiesvedības procesos šādi pierādījumi tiks apstrīdēti vai noraidīti. Intervētājiem ir uz laiku jāatliek intervija, ja šķiet, ka intervējamā persona ir nepiemērotā stāvoklī, vai ja medicīnas speciālists ir norādījis, ka apcietinātās personas stāvoklis nav piemērots intervēšanai.

Intervētāja sagatavošanās pasākumi

92. Identificējot personu, kuru iestādes vēlas intervēt, ieceltajam intervētājam jāsāk rūpīga sagatavošanās. Šim sākotnējam darbam vienmēr jānotiek vispārējas intervijas stratēģijas ietvaros, lai intervija tiktu apsvērta saistībā ar kopējo izmeklēšanu vai informācijas vākšanu.

93. Pilnīga sagatavotība paaugstina intervētāja spēju efektīvi sazināties ar intervējamajām personām un tādējādi arī iespējamību, ka tiks iegūta ticama informācija. Plānošanā ieguldītais

⁷² CRPD 25. panta d) punkts; Pasaules Medicīnas asociācijas Lisabonas deklarācija par pacientu tiesībām, pieņemta 1981. gada septembrī/oktobrī, grozīta 1995. gada septembrī, redakcionāli pārskatīta 2005. gada oktobrī, atkārtoti apstiprināta 2015. gada aprīlī; Stambulas protokols, 63.–64. punkts.

⁷³ Stambulas protokols, 6.82. punkts.

⁷⁴ Principu apkopojuma 26. princips; Lisabonas deklarācija, 7. punkts; Stambulas protokols, 65. punkts.

⁷⁵ S. O'Mara (2020) "Interrogating the Brain: Torture and the Neuroscience of Humane Interrogation" in *Interrogation and Torture*, Barela et al., eds. (24. parinde).

darbs samazina risku, ka lietas varētu tikt noraidītas procesuālu vai citu kļūdu dēļ, kuras ir iespējams novērst.

94. Pirms intervijas uzsākšanas ir būtiski maksimāli palielināt iepriekš savāktās informācijas izmeklēšanas vērtību un pierādījuma spēku. Ciktāl iespējams, intervētājiem ir jāiegūst un jāizskata visus pieejamos pierādījumus vai informāciju, piemēram, saņemtās liecinieku un cietušo personu liecības, aizdomās turētās personas iepriekšējās liecības, tiesu ekspertīzes ziņojumus, fiziskus pierādījumus, kā arī elektroniskus attēlus un informāciju. Intervētājiem jānovērtē pieejamās informācijas atbilstība un ticamība un jāidentificē trūkstošā informācija, kas jāiegūst pirms intervijas un tās laikā.

95. Gatavojoties intervijai un visā tās procesā intervētājiem jāievēro piesardzība, lai novērstu “apstiprināšanas kļūdu”. Intervētājiem aktīvi jāmeklē pierādījumi vai skaidrojumi, kas sniedzas tālāk par viņu sākotnējiem pieņēmumiem vai uzskatiem, tostarp tādi, kas liecina par personas nevainīgumu. Ar atvērtību informācijas vākšanas procesā intervētāji saglabā objektivitāti, ciktāl tā ir iespējama. Viņiem jāapsver arī citi ticami skaidrojumi, kas intervijas laikā ir jāizpēta, lai kļiedētu šaubas par izskatāmajiem jautājumiem un radītu apstākļus pamatotu lēmumu pieņemšanai.

96. Katrai intervijai ir nepieciešams plāns, kurā noteikta tāda informācija kā mērķi, konkrēti uzdodamie jautājumi, ierakstīšanas veids, laiks, intervijas norises vieta un citas telpā esošas personas. Efektīvām intervijām ir jābūt ierobežotām laikā un orientētām uz skaidru mērķu sasniegšanu.⁷⁶ Plānos jāiekļauj elastīguma elements, jo katra intervija ir atšķirīga un savstarpējā saskarsme var būt dinamiska.

97. Viena no svarīgākajām intervētāja prasmēm ir zināt, kā un kad intervijas laikā uzrādīt pierādījumus un informāciju; tam jābūt daļai no intervētāja sagatavošanās pasākumiem. Potenciālo pierādījumu atklāšana piemērotā brīdī var būt efektīvs veids, kā noteikt intervējamās personas teiktā ticamību. Ja pierādījumi tiek atklāti pārāk agri, jebkura turpmāk sniegtā informācija var vienkārši atspoguļot to, ko intervējamā persona ir uzzinājusi intervijas laikā vai domā, ko vajadzētu teikt, nevis kas būtu autentisku atmiņu rezultāts.⁷⁷ Tādēļ, ieplānojot atbilstošu informācijas atklāšanas brīdi, ir iespējams samazināt intervējamās personas atmiņas piesārņošanas risku. Jebkurai pierādījumu stratēģiskai izpaušanai ir jāatbilst valsts tiesību aktiem par aizdomās turēto personu tiesībām iegūt pietiekamu informāciju par apsūdzībām, lai varētu efektīvi apstrīdēt aizturēšanas vai apcietināšanas likumību.

98. Sagatavošanās pasākumos intervētājiem jāapdomā, kā viņi ierakstīs pateikto. Pirms intervijas intervētājam vienmēr jāinformē intervējamā persona un tās advokāts par to, kā intervija tiks ierakstīta, un jāsaņem viņu nepiespiesta un informēta piekrišana.

99. Audiovizuāla ierakstīšana ļauj intervētājam koncentrēties uz interviju un ietaupa laiku gadījumā, ja tiek sākts tiesas process. Pilnas intervijas audiovizuāla ierakstīšana ir arī svarīgs nodrošinājums pret sliktu izturēšanos.⁷⁸ Pareizi veikta, tā nodrošina pilnīgu un autentisku

⁷⁶ J. J. Cabell, S.A. Moody & Y. Yang, “Evaluating effects on guilty and innocent suspects: an effect taxonomy of interrogation techniques” *Psychology, Public Policy, and Law*, vol. 26, No. 2 (2020). D. Davis, & R. A. Leo, “Interrogation-related regulatory decline: ego depletion, failures of self-regulation, and the decision to confess”, *Psychology, Public Policy, and Law*, vol. 18, No. 4 (2012).

⁷⁷ Granhag & Hartwig “The strategic use of evidence technique”, (31. parinde).

⁷⁸ Luandas vadlīniju 9. noteikuma c) punkts; ECT 2019. gada 23. maija sprieduma lietā “Doils [Doyle] pret Īriju” (iesniegums Nr. 51979/17) 99. punkts; CPT, 12. vispārējais ziņojums, CPT/Inf (2002)15, 36. punkts; *skat. arī Fair Trials International and Hungarian Helsinki Committee, Meeting report – Experience-sharing Event on*

intervijas ierakstu.⁷⁹ Šīs tehnoloģijas izmantošana atvieglo jebkādu izmeklēšanu par apgalvojumiem par sliktu izturēšanos, kas atbilst gan intervētāja, gan intervējamajās personas interesēm gadījumos, kad ir izskanējuši apgalvojumi par amatpārkāpumu.

100. Ja ieraksta aparātūra ir pieejama, bet netiek izmantota, jāreģistrē konkrēti iemesli un pamatojums. Jādokumentē arī visas citas atkāpšanās no struktūrvienības vai organizācijas politikas attiecībā uz ieraksta veikšanu. Visi elektroniskie interviju ieraksti jāglabā pieņemamā termiņā, un tiem jābūt pieejamiem izskatīšanai attiecīgajām personām.⁸⁰

101. Intervētājiem jāpārbauda visi pirmsintervijas darbības aspekti un izturēšanās pret intervējamo personu, tostarp apcietināšanas dokumentācija, lai novērtētu, kā iepriekšējās darbības var ietekmēt interviju.

102. Intervētājam jāpārlicinās, ka ir nodrošināti visi pirms intervijas piemērojamie aizsardzības pasākumi, tostarp sadarbojoties ar juridiskajiem pārstāvjiem. Tas sekmē labu attiecību veidošanu ar intervējamo personu, jo liecina par to, ka intervētājs respektē šīs personas cieņu un tiesības, un tas arī uzlabo ticamas informācijas iegūšanas izredzes.

103. Intervētāju pienākums ir izvērtēt intervējamās personas vajadzības, ko iepriekš ir identificējušas amatpersonas, kā arī paaugstinātas neaizsargātības situācijas (tostarp intervējamās personas emocionālo stāvokli), un sagatavoties tās atbilstoši risināt. Piemēram, būtu jāorganizē tādu trešo personu klātbūtne kā, piemēram, juridiskie pārstāvji un atbalsta personas bērniem vai intervējamajām personām ar intelektuālās attīstības vai psihosociāliem traucējumiem.

104. Intervētājiem nepārtraukti jāvēro savas emocijas par attiecīgo tematu un izjūtas pret intervējamo personu, lai visas intervijas laikā izrādītu mieru un paškontroli. Ja tas izrādās neiespējami, jānorīko cits intervētājs, kurš pārņems interviju.

Labu attiecību veidošana un uzturēšana intervijas laikā

105. Efektīvi intervētāji spēj pielāgoties, uzmanīgi klausīties, saskarsmē izrādīt empātiju un pieņemt, ka humāna, ētiska, likumīga un atbilstoša iztaujāšana bez piespiešanas atbilst visu iesaistīto personu, tostarp, intervētāja, intervējamās personas un informācijas vākšanas iestāžu, interesēm. Viņi saprot, ka intervētāja uzdevums ir iegūt iespējami labāko informāciju lēmumu pieņemšanai. Vainu vai nevainīgumu nosaka tikai tiesas.

106. Labu attiecība veidošana ir būtiska, veicinot efektīvu informācijas vākšanu. Intervijas laikā labas attiecības nozīmē tādu attiecību veidošanu un uzturēšanu, kam raksturīga cieņpilna izturēšanās un uzticēšanās, nenosodoša attieksme, neagresīva ķermeņa valoda, uzmanība un pacietība. Tas samazina raksturīgās varas nelīdzsvarotības ietekmi intervijas procesā.

Audio-visual Recording of Interrogations in Criminal Proceedings, 9 November 2018.

⁷⁹ Audiovizuālā ieraksta kadrā jābūt gan intervētājam(-iem), gan intervējamajai personai. Fokuss tikai uz intervējamo personu rada sagrozītu priekšstatu personām, kas pēcāk skatīsies šo video (piemēram, tiesnešiem un tiesas piesēdētājiem), *skat.* G. D. Lassiter, L.J. Ware, M.J. Lindberg, & J.J. Ratcliff “Videotaping custodial interrogations: toward a scientifically based policy”, in *Police Interrogations and False Confessions*, Lassiter & Meissner, eds. (8. parinde).

⁸⁰ Principu apkopojuma 23. princips.

107. Intervētājam jāvelta laiks jēgpilnai saskarsmei ar intervējamo personu un skaidri jāatgādina informācija par personas tiesībām un intervijas procedūru; ja nepieciešams, intervējamajai personai ir tiesības uz tulka un citu trešo personu palīdzību saziņas nodrošināšanā. Ja šķiet, ka intervējamajai personai nav skaidras izpratnes par savām tiesībām, intervētājam tās ir jāizskaidro atkārtoti un jāpārlicinās, ka šis skaidrojums ir saprasts. Attiecībā uz aizdomās turētajiem krimināllietās intervētājiem ir jāatgādina personai, ka tai ir tiesības klusēt un ka tās sniegto informāciju var izmantot pierādījumos pret to.

108. Intervijā klātesošs advokāts ir juridiskais resurss, procesa taisnīguma aculiecinieks, kā arī nodrošina aizsardzību pret pārpratumiem, nepareiziem atspoguļojumiem un jebkādiem mēģinājumiem veikt interviju nelikumīgi. Šīs funkcijas palīdz uzlabot intervijas laikā iegūtās informācijas pierādījuma spēku.

109. Efektīvam intervētājam jāveido cieņpilnas un profesionālas darba attiecības ar advokātu. Klātesošais advokāts ir tiesīgs uzdot jautājumus, lūgt skaidrojumus, apstrīdēt iesniegtos pierādījumus, iebilst pret netaisnīgiem jautājumiem vai intervētāja ļaunprātīgu rīcību, kā arī kopumā saglabāt modrību par sava klienta tiesībām.

110. Ja intervējamā persona pieprasa advokāta klātbūtni, pat ja iepriekš bija atteikusies no šīm tiesībām, intervija tiks pārtraukta līdz advokāta klātbūtnes nodrošināšanai.

111. Intervētājam visu intervijas laiku jānovēro intervējamās personas psihiskais un fiziskais stāvoklis. Viņiem jānodrošina pietiekams nepārtrauktas atpūtas laiks un atbilstoša pārtika un dzērieni.

112. Intervijas sākumā izklāstot to, kas ir gaidāms, tiks uzlabota procesa efektivitāte. Piemēram, intervētājam jānodrošina intervējamā persona atklāt, vai ir kas tāds, ko tā nesaprot vai uzskata par pārprastu. Intervējamās personas jāaicina sniegt iespējami vairāk atbilstošas informācijas, pārdomāt atbildi, cik ilgi vien tas ir nepieciešams pirms atbildes sniegšanas, uzdot jautājumus un pateikt, ja ir kaut kas nepieciešams.

Informācijas vākšanas paņēmieni

113. Aktīva klausīšanās palīdz intervētājam apstrādāt intervējamās personas sniegto informāciju. Aktīvi klausoties, intervētājs parāda, ka seko līdz tam, ko intervējamais saka, un cenšas to saprast. Intervētājs cenšas nejauši neuzvedināt intervējamo personu, dodot vārdiskus vai vizuālus mājienu, tostarp skaņas, žestus vai jautājumus, ko varētu interpretēt kā piekrišanu vai nepiekrišanu personas teiktajam.

114. Intervējamā persona ir jālūdz ar saviem vārdiem paskaidrot savu iesaisti izskatāmajā jautājumā, zināšanas vai atmiņas par to, un tai ir jāatļauj sniegt pilnīgu atbildi. Pēc tam to var izskatīt sīkāk, lai noskaidrotu visas nepilnības un izskaidrotu pretrunas.

115. Intervētājam nevajadzētu pārtraukt intervējamo personu vai tās domu gaitu un vienmēr jā saglabā modrība attiecībā uz intervējamās personas teikto, lai pamanītu svarīgāko informāciju un noteiktu konkrētus tematus, kas jāapspriež sīkāk. Nepārtraukšana vajadzības gadījumā tiek papildināta ar klusēšanu. Klusējot, intervētājs signalizē, ka drīkst pārtraukt runāšanu un kādu laiku padomāt un ka intervētājs ir ar mieru pagaidīt, lai iegūtu sīkāku informāciju.

116. Intervijā izmantotais iztaujāšanas veids palīdz sasniegt vēlamos mērķus un vispārējos rezultātus. Mērķis ir iegūt iespējami vairāk brīvprātīgi sniegtas un nesagrožītas informācijas. Katram jautājumam jābūt ar noteiktu mērķi, un tas jāuzdod nenosodošā veidā. Valodai jābūt skaidrai, un jāvairās no tehniskiem terminiem vai žargona un akronīmiem.

117. Atvērtie jautājumi, piemēram, kas sākas ar “paskaidrojiet man”, “pastāstiet” vai “lūdzu, aprakstiet”, samazina intervējamās personas atmiņas sagrozīšanas risku; šādi jautājumi biežāk nodrošinās precīzāku informāciju un pilnīgākas atbildes, kuras intervētājs ir ietekmējis mazāk.

118. Zondējošie jautājumi, piemēram, “kurš”, “kas” un “kur”, var būt nepieciešami, lai iegūtu sīkāku informāciju pēc atbildes saņemšanas uz atvērto jautājumu. Tie palīdz iegūt būtisku papildinformāciju un noteikt konkrētas nepilnības un pretrunas, kas ir jāizpēta sīkāk. Intervējamās personas var pastāstīt arī ko tādu, ko iepriekš nav izpaudušas.

119. Stratēģiska informācijas izmantošana var palīdzēt virzīt interviju, lai nodrošinātu, ka iegūtā informācija ir būtiska intervijas mērķa sasniegšanai.

120. Precīzi kopsavilkumi par to, ko intervējamā persona ir teikusi, var sekmēt pozitīvu intervijas norisi un palīdzēt intervētājam un intervējamajai personai atcerēties svarīgu informāciju. Tomēr neatbilstoši formulēti kopsavilkumi var sagrozīt intervējamās personas stāstīto un radīt novirzes vai neprecizitātes. Neprecīzu kopsavilkumu intervējamās personas var uztvert kā apliecinājumu tam, ka intervētājs nav klausījies vai mēģina manipulēt ar personas atklāto informāciju.

Sastapšanās ar pretestību

121. Intervētāji var sastapties ar tādām intervējamajām personām, kuras nevēlas runāt, tāpēc viņiem jāparedz, kā rīkoties šādās situācijās. Nevēlēšanās vai nepieņemšana atbildēt uz jautājumiem var būt apzināta izvēle. Piemēram, krimināllietās aizdomās turētajām personām ir tiesības klusēt, un dažas personas izmantos šīs tiesības. Šis lēmums vienmēr ir jāciena, un tas neietekmē intervējamās personas tiesības uz nevainīguma prezumpciju.

122. Iemesli, kāpēc intervējamā persona varētu nevēlēties runāt, var būt vispārējs satraukums vai neskaidrība par procesu, īpaši, ja cilvēks nekad iepriekš nav bijis šādā situācijā. Būtiska nozīme var būt arī bailēm; piemēram, no policijas un citām valsts amatpersonām vai bailēm no nelabvēlīgām sekām sev vai citiem gadījumā, ja kļūst zināms, ka persona ir runājusi ar iestādēm. Intervējamās personas psiholoģiski var ietekmēt arī redzētais, dzirdētais vai pārdzīvotais. Nevēlēšanās runāt var būt skaidrojama arī ar intervējamās personas personīgo reakciju pret intervētāju vai tulku.

123. Ir iespējami arī tādi gadījumi, kad intervējamā persona ir ar mieru sniegt informāciju, bet nespēj to izdarīt. Iemesls var būt tas, ka šai personai nav būtiskās informācijas, ar ko sākt, vai nebija izdevies piefiksēt precīzu informāciju. Iespējams, ka laika gaitā vai pēc piedzīvotā persona ir aizmirsusi sākotnējās detaļas vai nespēj tās atsaukt atmiņā.

124. Iespējamība veikt efektīvu interviju paaugstināsies, intervētājam paužot cieņpilnu izpratni par to, kāpēc persona nevēlas runāt, paskaidrojot, ka jebkura sniegtā informācija būs konfidenciāla tiesību aktos noteiktajās robežās, un respektējot jebkuru atteikšanos turpināt runāt. Intervētāji nedrīkst izdarīt negatīvus secinājumus no intervētāja nespējas vai atteikšanās atbildēt uz jautājumiem, un viņiem jāsaņem nenosodoša attieksme, kad intervējamā persona

atzīstas noziegumu pastrādāšanā vai sniedz mulšinošu informāciju.

Intervijas pārtraukšana

125. Intervētājs var pārtraukt interviju, lai sīkāk izpētītu saņemto informāciju vai veiktu papildu izmeklēšanu, un šāda pārtraukšana ir atbilstoša un pieļaujama. Tāpat advokāts vai intervējamā persona var pieprasīt pārtraukumu, piemēram, lai atpūstos vai apspriestos aiz slēgtām durvīm. Atteikums izpildīt šādu lūgumu var ietekmēt intervijā iegūtās informācijas ticamību.

126. Ja intervējamajai personai ir nepieciešama medicīniskā palīdzība, intervētājam nekavējoties jāpārtrauc intervija un jānodrošina tūlītēja aprūpe.

127. Būtiski ir nodrošināt, ka personas netiek iztaujātas kā liecinieki, lai nesaskartos ar juridiskajām prasībām, kas ir izvirzītas saistībā ar aizdomās turētu personu iztaujāšanu.⁸¹ Ja persona, kura sākotnēji intervēta kā liecinieks, intervijas gaitā kļūst par aizdomās turētu personu, intervētājam nekavējoties jāaptur sesija, lai skaidri brīdinātu intervējamā personu, ka tās statuss ir mainījies uz aizdomās turētas personas statusu. Intervētājam jāinformē intervējamā persona par aizdomās turētas personas tiesībām un tai jānodrošina nepieciešamais laiks un resursi šo tiesību īstenošanai.

Intervijas pabeigšana. Novērtēšana un analīze

128. Efektīvam intervētājam intervija vienmēr jāpabeidz cienīgi un profesionāli. Tādējādi tiek palielināta iespēja saglabāt atvērtus kanālus turpmākai saziņai, novērsti iespējami pārpratumi un var tikt uzlabota uzticēšanās valsts iestādēm.

129. Intervētājam kopā ar intervējamā personu (un advokātu, ja tāds ir iesaistīts) jāizskata iegūtā informācija un, ja ir sagatavots rakstveida protokols (nevis audio/video ieraksts), jāaicina šīs personas parakstīties, lai apliecinātu protokola pareizību. Jāreģistrē visi labojumi un, ja nepieciešams, visi intervējamās personas atteikumi parakstīt intervijas protokolu.⁸² Intervējamajai personai un tās advokātam (ja tāds ir) ir jāizsniedz visu rakstveida protokolu noraksti.⁸³ Pēc tam intervētājam ir jāsniedz intervējamajai personai atbilstoša informācija par nākamajiem procesa posmiem.

130. Kad intervija ir pabeigta, intervētājs nodrošina, ka attiecībā uz procesa laikā saņemto informāciju tiek piemērota atbilstoša līmeņa slepenība un datu aizsardzība. Tas var nozīmēt, ka tiek nodrošināta šādas informācijas neizpaušana sabiedrībai vai iestādēm tādā veidā, kas var apdraudēt intervējamās personas tiesības.

131. Novērtēšana un analīze ir sekmīga intervēšanas procesa neatņemama sastāvdaļa. Laiks, kas tiek veltīts šim nolūkam, var atšķirties atkarībā no jautājuma nopietnības, tomēr to nekādā gadījumā nedrīkst sasteigt. Intervētājam jānovērtē un jāanalīzē:

- a) iegūtās informācijas vērtība un ticamība, un tas, kā tā atbilst zināmajiem pierādījumiem, iztrūkstošajai informācijai un citiem savāktajiem izlūkdatiem;

⁸¹ A/71/298 (3. parinde).

⁸² Skat., piemēram, Luandas vadlīniju 9. noteikuma e) punkta v) apakšpunktu; CPT, 2. vispārējo ziņojumu, CPT/Inf (92)3, 39. punktu.

⁸³ Principu apkopojuma 23. principa 2. punkts.

-
- b) kāda papildu izmeklēšana ir nepieciešama, lai sekmētu izmeklēšanu vai darbību;
 - c) vai visi attiecīgie aizsardzības pasākumi ir piemēroti efektīvi.

3. princips

Par neaizsargātību

Efektīvā intervēšanā ir jāidentificē un jānodrošina neaizsargātības situācijā esošu intervējamo personu vajadzības.

Intervija kā neaizsargātības situācija

132. Faktiski visas intervējamās personas atrodas neaizsargātības situācijā, jo mijiedarbībai ar iestādēm ir raksturīga varas nelīdzsvarotība. Varas nelīdzsvarotība ir īpaši aktuāla, ja intervējamā persona tiek apcietināta un līdz ar to savu cilvēktiesību īstenošanā un izmantošanā ir pilnīgi atkarīga no iestādēm.

133. Intervētājiem ir jāapzinās varas nelīdzsvarotības iespējamās sekas un jāveic pasākumi to mazināšanai, tādējādi nodrošinot visu intervējamo personu aizsardzību saskaņā ar tiesību aktiem, vienlaikus maksimāli palielinot savāktās informācijas vērtību. Varas nelīdzsvarotība var izraisīt to, ka intervējamā persona piedzīvo izjūtas diapazonā no viegla satraukuma līdz pat galējām bailēm. Šādas izjūtas var ietekmēt cilvēka fizisko, kognitīvo un emocionālo reakciju uz iztaujāšanu. Tās var traucēt intervējamajai personai saprast uzdotos jautājumus un negatīvi ietekmēt sniegtās atbildes. Tās var ietekmēt arī intervējamās personas spēju pieņemt apzinātus lēmumus savās interesēs vai sniegt detalizētu un precīzu informāciju. Sliktākajā gadījumā intervējamās personas paaugstinātais stresa stāvoklis var pasliktināt atcerēšanos, un tā ietekmē persona var sniegt nepatiesu informāciju.

134. Šajos principos sniegto norādījumu ievērošana var palīdzēt nomierināt intervējamās personas un veidot vidi bez piespiešanas. Šādai rīcībai būs īpaši svarīga nozīme, lai novērstu to, ka intervētāji ļaunprātīgi izmanto varu, kas grauj intervēšanas procesa integritāti, kā arī, lai ierobežotu bīstamo “neformālo interviju” praksi, kas rada nopietnus sliktas izturēšanās riskus.

Personas paaugstinātas neaizsargātības situācijās

135. Dažas intervējamās personas piedzīvos paaugstinātas neaizsargātības situāciju gadījumā, ja intervija sakrītīs ar dažiem citiem specifiskiem riska faktoriem. Šādos apstākļos intervējamajai personai būs papildu vajadzības un tiesības, kam nepieciešama iestāžu uzmanība.⁸⁴ Šādi riska faktori var būt, piemēram:

⁸⁴ Konvencija par jebkuras sieviešu diskriminācijas izskaušanu (*CEDAW*), A/RES/34/180, 1979. gada 18. decembris; Starptautiskā konvencija par jebkādas rasu diskriminācijas izskaušanu (*CERD*), Ģenerālās asamblejas rezolūcija 2106 (XX), 1965. gada 21. decembris; Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām (*CRPD*), A/RES/61/106, 2007. gada 24. janvāris; Starptautiskā konvencija par visu migrējošo darba ņēmēju un viņu ģimenes locekļu tiesību aizsardzību, A/RES/45/158, 1990. gada 18. decembris; skat. arī ANO Pamatiedzīvotāju tiesību deklarāciju, A/RES/61/295, 2007. gada 2. oktobris; Bangkokas noteikumus, ANO minimālos standartnoteikumus nepilngadīgo tiesvedības sistēmas pārvaldībai (Pekinas noteikumi), A/RES/40/33,

-
- a) vecums, bioloģiskais dzimums, sociālais dzimums, dzimumidentitāte vai dzimuma izpausme, vai seksuālā orientācija;
 - b) valstspiederība vai tautība;
 - c) kultūras vai reliģiskā piederība;
 - d) fiziskās, intelektuālās attīstības vai garīgās veselības traucējumi;
 - e) saskarsmes grūtības;
 - f) saprašanas grūtības (piemēram, valodas barjeras);
 - g) lasītprasmes un/vai rakstītprasmes trūkums;
 - h) ar vecumu saistītas veselības problēmas, piemēram, demence;
 - i) piederība minoritātei vai atstumtai sociālekonomiskajai grupai.

136. Pieņemot, ka “neaizsargātība” ir dinamisks un mainīgs jēdziens, citas situatīvas pazīmes, kas var paaugstināt neaizsargātību, ir šādas:

- a) veselības stāvoklis, piemēram, trauma, slimība, depresija, trauksme, reibums, pēctraumas stresa traucējumi vai cits novājināts vai izmainīts stāvoklis;
- b) iepriekšēja traumatiska pieredze, tostarp ļaunprātīgas izmantošanas vai cilvēktiesību pārkāpumu personīga piedzīvošana vai pieredzēšana liecinieka statusā;
- c) imigrācijas statuss, piemēram, patvēruma meklētājs vai bēglis, neatzīts migrējošs darba ņēmējs, nelegālais migrants vai cilvēku tirdzniecības upuris;
- d) grūtniecība vai bērna barošana ar krūti, vai persona ir galvenā aprūpētāja un nav varējusi nokārtot citu aprūpes nodrošināšanu;
- e) izmeklējamā noziedzīgā nodarījuma veids, piemēram, pedofilija, politiski noziegumi vai terorisma akti.⁸⁵

137. Riski var atšķirties atkarībā no tādiem faktoriem kā konteksts, kultūra un laiks. Pazīmes, kas liecina par paaugstinātu neaizsargātību, var būt pastāvīgas vai īslaicīgas. Dažos gadījumos personas paaugstināta neaizsargātība var būt acīmredzama vai jau iepriekš dokumentēta; citos gadījumos tā var nebūt zināma vai viegli pamanāma. Tā var būt arī vairāku savstarpēji saistītu faktoru rezultāts, kas radījis unikālu dzīves uztveri un pieredzi, kā arī īpaši augstu neaizsargātību pret diskrimināciju un sliktu izturēšanos.

138. Interviju laikā bērni vienmēr ir paaugstinātas neaizsargātības situācijā vecuma dēļ, tāpēc ir vajadzīgi īpaši pasākumi, lai viņiem nodrošinātu pienācīgu aizsardzību. Attiecīgi bērnu intervēšanai ir piemērotāki tādi intervētāji, kas ir izgājuši speciālistu mācības. Jāapsver, kā vislabāk sazināties un veidot labas attiecības ar bērnu un kur un kad intervijai ir jānotiek. Intervijās ar cietušajiem bērniem un lieciniekiem jāpiesaista intervētāji, kuri ir speciāli apmācīti.

139. Ja bērns ir aizdomās turēta persona, viņu nekādā gadījumā nedrīkst pakļaut iztaujāšanai vai lūgt sniegt jebkādus paziņojumus vai parakstīt jebkādus dokumentus, kas ir saistīti ar pārkāpumu, par kuru viņi tiek turēti aizdomās, bez advokāta un principā tādas pieaugušas

1985. gada 29. novembris; Havanas noteikums; Starptautiskās Juristu komisijas (ICJ) Džakartas principus *Principles on the application of international human rights law in relation to sexual orientation and gender identity* [Starptautisko cilvēktiesību piemērošanas principi attiecībā uz seksuālo orientāciju un dzimumidentitāti], 2007. gada marts.

⁸⁵ *Skat., piemēram, A/68/295, Īpašā ziņotāja par spīdzināšanu starpposma ziņojuma 67.–72. punktu, 2013. gada 9. augusts.*

personas klātbūtnes, kam bērns uzticas un kas darbojas kā starpnieks.⁸⁶ Bērni nevar atteikties no savām tiesībām uz advokātu.⁸⁷

140. Intervētājiem jāapzinās, ka noteikta rīcība var paaugstināt personas neaizsargātību, un jānodrošina, ka tā neietekmē intervējamās personas atbildes. Tā ir šāda:

- a) sugestējamība, kad intervējamās personas, it īpaši bērni un intervējamās personas ar psihosociāliem vai intelektuālās attīstības traucējumiem, ir viegli novirzāmas un īpaši neaizsargātas pret to, ka tām tiek uzdoti uzvedinoši un maldinoši jautājumi vai ka tās tiek pakļautas pratināšanas spiedienam un viltum, kas var novest pie nepatiesas vai neuzticamas informācijas sniegšanas;
- b) samierināšanās, proti, tendence bez domāšanas sniegt apstiprinošu atbildi parasti ar nolūku iespējami ātri pabeigt interviju;
- c) pakļāvība, kas izpaužas tā, ka intervējamā persona saka to, ko pēc viņas domām intervētājs vēlas dzirdēt, lai panāktu labvēlīgu reakciju un novērstu nosodījumu vai sliktu izturēšanos.

141. Personas var nonākt paaugstinātas neaizsargātības situācijās arī institucionālo aizspriedumu, diskriminācijas vai informētības, mācību vai atbilstošas infrastruktūras trūkuma dēļ. Šie trūkumi var ietekmēt institucionālās struktūras un politiku un/vai individuālus spriedumus un darbības.

Paaugstinātas neaizsargātības situāciju novērtēšana un novēršana

142. Iestādēm ir jāīsteno pastiprināta aizsardzība un īpaši pasākumi, kuru mērķis ir apmierināt personu īpašās vajadzības un tiesības paaugstinātas neaizsargātības situācijās, jo īpaši saistībā ar diskriminācijas aizliegumu un aizsardzību pret piespiedu liecināšanu pret sevi. Tam var būt nepieciešama diferencēta tiesisko un procesuālo garantiju piemērošana.

143. Pirms intervijas iestādēm jāizvērtē, vai intervējamā persona var būt neaizsargātības situācijā un vai tai ir jāpievērš īpaša uzmanība. Lai veiktu šādus pasākumus, būs vajadzīga elastīga un pielāgota atbildes reakcija. Intervētājiem un citām attiecīgām iestādēm katrā atsevišķā gadījumā jāapsver un jānosaka, vai uzaicināt citu intervētāju, piemēram, personu ar citu dzimumu vai īpaši apmācītu personu, jeb vai konsultēties ar konkrētiem ekspertiem. Dažiem pasākumiem ir jābūt noteiktiem tiesību aktos, savukārt citi tiek piemēroti pēc intervētāja ieskatiem.

144. Kad tiek izvērtētas un nodrošinātas intervējamās personas vajadzības, intervētājam jautājumi un attiecīgo notikumu apspriešana ir jāsamazina līdz minimumam. Tas palīdz novērst intervējamās personas atmiņu pārveidošanu un sagrozīšanu pirms oficiālas iztaujāšanas.

145. Neaizsargātība ne vienmēr traucē intervējamajai personai sniegt ticamu informāciju; to

⁸⁶ *Skat., piemēram, UNICEF Eiropas un Centrālās Eiropas reģionālās nodaļas dokumentu *Guidelines on Child-Friendly Legal Aid* [Vadlīnijas par bērnam piemērotu juridisko palīdzību], 2018. gada oktobris; Eiropas Padomes Ministru komitejas dokumentu *Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice* [Eiropas Padomes Ministru komitejas vadlīnijas par bērnam piemērotu tieslietu sistēmu] 12. un 88. punktu, 2010. gada 17. novembris.*

⁸⁷ *CRC 37. panta d) punkts un 40. panta 2. punkta b) apakšpunkta ii) daļa; skat. arī CRC/C/GC/10 49.–50. punktu.*

bieži vien ir iespējams paveikt ar atbalstu. Piemēram, intervējamajām personām ar dzirdes vai runas traucējumiem var būt nepieciešams prasmīgs tulks vai atbalsta persona. Intervētāja saskarsmi ar intervējamo personu iespējams atvieglot, apspriežoties ar cilvēkiem, kuri labi pazīst intervējamo personu, piemēram, ar ģimenes locekli vai sociālo darbinieku.

146. Svarīgs aizsardzības pasākums ir pilns rakstveida protokols par jebkādu neaizsargātības novērtējumu kopā ar pasākumiem, ko intervētājs veicis, lai nodrošinātu atbalstu intervējamajai personai. Šāda dokumentācija palīdz noteikt pasākumus, kas vajadzīgi, lai nodrošinātu efektīvu saziņu, iesaistīšanos informācijas vākšanas procesā un intervējamās personas drošību. Aizdomās turētu personu gadījumā intervētājiem ir jāinformē intervējamās personas likumiskais pārstāvis par jebkāda veida neaizsargātību, kas ir konstatēta, un pasākumiem, ko viņi veikuši, lai nodrošinātu intervējamās personas vajadzības.

147. Intervētājiem, kuri ir atbildīgi par intervētāju iztaujāšanu paaugstinātas neaizsargātības situācijās, ja iespējams, jābūt speciāli apmācītiem vai jāsaņem atbilstoša speciālista palīdzība. Bērnu intervēšanas process ir jāorganizē atbilstoši speciālām procedūrām, un tas jāveic īpaši apmācītiem intervētājiem.

148. Intervētājam jāveic pamatoti pasākumi, lai nodrošinātu, ka vieta un vide, kurā notiek intervija, nerada ciešanas intervējamajai personai paaugstinātas neaizsargātības situācijā.

4. princips

Par mācībām

Efektīva intervēšana ir profesionāls uzdevums, kam nepieciešamas īpašas mācības.

149. Visam personālam, kas vada intervijas, tostarp policijai un citiem tiesībsardzības iestāžu darbiniekiem, kā arī izlūkdienestu darbiniekiem un militārpersonām, ir jāsaņem īpašas mācības par efektīvu intervēšanu atbilstoši šajā dokumentā izklāstītajiem principiem. Tas palīdzēs izprast intervijas, sagatavoties tām un īstenot tās saskaņā ar starptautiskajiem un valsts tiesību aktiem, iestāžu noteikumiem un augstākajiem profesionālajiem standartiem.

150. Efektīvas intervēšanas paņēmieni ir jāņem vērā visās organizācijās, lai veicinātu institucionālas pārmaiņas, pārņemot politiku un metodes, kuru pamatā ir atvērta pieeja un kura paredzēta precīzas un ticamas informācijas vākšanai no visu kategoriju intervējamajām personām.

151. Papildus augstu profesionālo standartu noteikšanai jānodrošina konkurētspējīga un stingra amatpersonu pieņemšana darbā, pamatojoties uz atlases kritērijiem un procesu, kas nodrošina kvalificētu darbinieku daudzveidību interviju veikšanai.

Īpašas mācības

152. Īpašas mācības nodrošinās augsta līmeņa konsekvenci attiecībā uz to, kā intervētāji sagatavojas intervijai un strukturē to. Mācībās jānodrošina arī praktiskās metodoloģijas apguve, pamatojoties uz atbilstošiem pētījumiem, kas parāda, ka noteikti intervēšanas paņēmieni sekmē precīzas un ticamas informācijas iegūšanu un līdz minimumam samazina nepatiesas informācijas iegūšanas risku.

153. Efektīvas intervēšanas mācību saturā jāiekļauj intervijas kā plašāka izmeklēšanas vai informācijas apkopošanas procesa un arī tiesvedības procesa būtiskas daļas noteikšana neatkarīgi no jurisdikcijas. Intervēšanas efektivitātes un attiecīgo aizsardzības pasākumu uzsvēršana ir būtiska, lai izpildītu valsts pienākumu rīkoties attiecībā uz indivīda cilvēktiesību ievērošanu un novērstu spīdzināšanu vai sliktu izturēšanos.⁸⁸

154. Galvenie elementi, kas tiek apgūti efektīvas intervēšanas mācībās, ietver to, kā:

- a) saglabāt atvērtību un nepieļaut aizspriedumus;
- b) veikt stratēģisku plānošanu un sagatavošanos;
- c) izveidot un uzturēt labas attiecības;

⁸⁸ *UNCAT 10. pants.*

-
- d) identificēt konkrētas intervējamo personu vajadzības un reaģēt uz tām;
 - e) nodrošināt atbilstību starptautiskajām cilvēktiesībām;
 - f) nodrošināt, ka visā intervēšanas procesā tiek piemēroti aizsardzības pasākumi;
 - d) izmantot zinātniski pamatotus iztaujāšanas paņēmienus;
 - h) izmantot aktīvas klausīšanās prasmes un ļaut intervējamajām personām sniegt pilnīgu atbildi uz jautājumiem;
 - i) sadarboties ar intervējamajām personām, kas nevēlas runāt;
 - j) sadarboties ar intervējamās personas advokātu;
 - k) profesionāli uzsākt un pabeigt interviju;
 - l) veikt savāktās informācijas analīzi;
 - m) novērtēt intervēšanas procesu ar mērķi uzlabot prasmes.

155. Intervēšanas mācībām jābūt pietiekami ilgām, lai izveidotu nepieciešamos teorētiskos pamatus, iegūtu praktiskās zināšanas, un lai ietvertu vairākas praktiskās nodarbības, izmantojot reālistiskus darbības scenārijus, ar atgriezenisko saiti no uzraugiem un citiem intervētājiem.

156. Iepriekš intervētu personu un citu profesionāļu (piemēram, medicīnas personāla, tulku un atbalsta personu) dalība uz scenāriju balstītās nodarbībās var bagātināt mācību pieredzi.

157. Papildu mācības jānodrošina intervētājiem, starpniekiem un tulkiem, kas ir iesaistīti paaugstinātas neaizsargātības situācijās esošu personu, piemēram, bērnu un personu ar psihosociāliem traucējumiem, intervēšanā. Šādās mācībās ir jāsniedz norādījumi par intervējamās personas psiholoģiskās labsajūtas uzraudzīšanu un, ja nepieciešams, par intervijas pārtraukšanu un vēršanos pēc palīdzības pie atbilstoši apmācītiem profesionāļiem.⁸⁹

⁹⁰

158. Arī personālam, kas nodrošina intervētāju pārvaldību un uzraudzību, nepieciešamas mācības, lai viņi ne tikai uzlabotu savas intervēšanas prasmes, bet arī iemācītos novērtēt intervijas vispārējo kvalitāti un spētu sniegt atbilstošu atgriezenisko saiti un atbalstu intervētājiem.

159. Arī citas attiecīgās personas, piemēram, tiesneši, prokurori, apsargi un aizstāvības advokāti, ir jāinstruē par efektīvu intervēšanu. Tas palīdz veidot vienotu izpratni par attiecīgajām funkcijām un problēmām un atvieglo ārējo uzraudzību vai novērtēšanu, ja rodas sūdzības.

160. Tehnoloģiju izmantošana mācībās var palīdzēt uzlabot turpmāko interviju kvalitāti un sagatavot vērtīgus datus turpmākai izpētei. Tas ietver audiovizuālo iekārtu izmantošanu mācību nodarbību ierakstīšanai un elektroniski ierakstītu interviju kā piemēru izmantošanu uz scenārijiem balstītās nodarbībās.

161. Jāveicina sadarbība mācību jomā starp tiesībsardzības iestādēm, militāro dienestu un izlūkdienestu personālu, pārraudzības struktūrām, akadēmiskajām aprindām un starptautiskajiem partneriem. Akadēmiskie un neatkarīgie pētnieki jāmudina publiskot un padarīt pieejamus attiecīgos pētījumus.

⁸⁹ CRPD 13. pants; Pekinas noteikumu 12. noteikums; *skat. arī ECOSOC rezolūciju 2005/20 Guidelines on Justice in Matters involving Child Victims and Witnesses of Crime* [Vadlīnijas par tiesībsardzību jautājumos, kuros iesaistīti cietuši bērni un noziegumus pieredzējuši bērni], 2005. gada 22. jūlijs.

⁹⁰ UNCAT 11. pants.

162. Mācību programmas ir regulāri jāatjaunina, lai tajās atspoguļotu starptautisko cilvēktiesību standartu un zinātniskās pētniecības attīstību. Mācību programmas ir iespējams stiprināt, arī regulāri atjauninot praksē pārbaudītus pētījumus un metodes.

Pastāvīga profesionālā pilnveide

163. Laika gaitā ir jāatjauno ar intervēšanu saistītās zināšanas un prasmes. Efektīvas intervēšanas iekļaušana pastāvīgas profesionālās pilnveides programmās palīdzēs īstenot institucionālu apņemšanos veikt ētiskas un efektīvas intervijas.

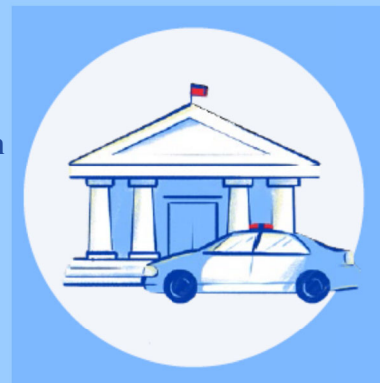
164. Pastāvīgai profesionālajai pilnveidei ir svarīgi tādi elementi kā vadības apņemšanās, regulāra mācību pastiprināšana un kvalifikācijas paaugstināšanas mācības, lai pilnveidotu paņēmienus, labotu kļūdas un iepazīstinātu intervētājus ar jaunākajiem atbilstošajiem pētījumiem.

165. Pastāvīgām profesionālās pilnveides programmām jānodrošina iespēja organizācijām un jo īpaši kontroles iestādēm labāk uzraudzīt un izmērīt intervēšanas rezultātus, noteikt kvalifikācijas celšanas vajadzības, uzlabot jauno tehnoloģiju izmantošanu un atjaunināt pētniecības zināšanas.

5. princips

Par pārskatatbildību

Efektīvai intervēšanai ir nepieciešamas pārredzamas un atbildīgas institūcijas.

Institucionālās procedūras un pārskatīšana

166. Standartizētas darbības procedūras, rīcības kodeksi un citi iestāžu institucionālie norādījumi veicina efektīvas intervēšanas prakses piemērošanu un sekmē institucionālās kultūras izmaiņas.

167. Saskaņā ar ANO Konvencijas pret spīdzināšanu 11. pantu iestādēm ir jānodrošina sistemātiska, rūpīga un plaša spēkā esošo noteikumu, instrukciju, metožu un prakses pārskatīšana, kas ir saistīti ar intervēšanu.⁹¹ Pamatojoties uz šo izvērtējumu, izmeklēšanas iestādēm jāpieņem un jādara zināmas standartizētas darbības procedūras, politika un rīcības kodeksi, lai noteiktu izpildāmus standartus pārstāvjiem, kas veic intervijas. Šādām normām ir jāatbilst starptautiski atzītiem tiesībaizsardzības iestāžu darbinieku un citu par intervijām atbildīgu amatpersonu rīcības standartiem.

168. Regulārajā pārskatīšanā, ko veic iestādes, jānovērtē arī intervēšanā ieguldīto finanšu līdzekļu apjoms, tostarp pienācīga tehnoloģiju izmantošana. Regulāra pārskatīšana var palīdzēt nodrošināt, ka tiek piemēroti un ievēroti valstī pieņemtie standarti, kas ir papildināti ar uzlabojumu ciklu.

169. Pārskatīšanā parasti var izmantot zināšanas un palīdzību, ko sniedz neatkarīgi pētnieki, prasmīgi praktiķi un organizācijas, kurām ir efektīvas intervēšanas pieredze un kuras ir apņēmušās nodrošināt šādu intervēšanu.

170. Pārredzamība un pārskatatbildība ir jāpiemēro visos iestādes līmeņos, tostarp individuālā, uzraudzības un organizatoriskā līmenī.

171. Pārredzamība ir būtiska, lai saglabātu sabiedrības uzticību iestādes godīgumam un vispārējai tiesvedībai. Iestādēm jānodrošina pieejamība saviem iekšējiem noteikumiem un procedūrām, kas saistītas ar intervēšanu.

172. Intervējamajām personām, viņu ģimenes locekļiem, advokātiem un citiem juridisko pakalpojumu sniedzējiem, kā arī uzraudzības mehānismiem, ir jānodrošina tiesības piekļūt informācijai.⁹²

⁹¹ *UNCAT* 11. pants; *skat. arī* A/HRC/RES/31/31 11.–12. punktu; A/HRC/RES/46/15 10. punktu.

⁹² Konvencijas par piespiedu pazūšanu 18. pants; Konvencijas pret spīdzināšanu Fakultatīvā protokola (*OPCAT*)

173. Visa intervijā iegūtā personiskā informācija ir jāaizsargā pret neatbilstošu izmantošanu, pienācīgi ievērojot konfidencialitātes un privātuma principus, kā arī datu aizsardzības tiesību aktus un noteikumus.⁹³

Efektīva dokumentēšana

174. Efektīva informācijas reģistrēšana ir pārredzamības un pārskatatbildības priekšnoteikums. Pienācīga dokumentēšana var arī veicināt riska agrīnu identificēšanu, darbības plānošanu, resursu piešķiršanu, revīzijas procesus un pētniecību.

175. Ikreiz, kad kāda persona tiek apcietināta, iespējami ātri jāizveido atsevišķs aizturēšanas protokols, vēlams, elektroniskā veidā.⁹⁴

176. Precīzi jāreģistrē visas intervijas, vēlams, izmantojot audiovizuālas tehnoloģijas. Lai gan audiovizuālu ierakstu veikšana var būt jāievieš pakāpeniski, ticami ieraksti ir saistīti ar jūtamām priekšrocībām un ietaupījumiem.

177. Audiovizuāli ieraksti atvieglos jebkādu izmeklēšanu saistībā ar apgalvojumiem par sliktu izturēšanos intervijas laikā. Tas ir gan to personu interesēs, kas apgalvo, ka ir cietušas no sliktas izturēšanās, gan to intervētāju interesēs, pret kuriem ir vērsti apgalvojumi par sliktu izturēšanos.

Novēršana un ziņošana

178. Attiecīgo iestāžu iekšējos noteikumus, rīcības kodeksos un darbības novērtējumos jābūt atspoguļotai cieņai pret efektīvu intervēšanu un saistītajiem aizsardzības pasākumiem un vēlmei nodrošināt šādu intervēšanu un aizsardzības pasākumu piemērošanu.

179. Visām organizācijām, kas veic intervijas, jābūt pašregulējošām iekšējām sūdzību izskatīšanas un izmeklēšanas struktūrvienībām ar skaidrām iekšējām komandķēdēm, objektīvu ziņošanu, aizsardzību pret atbībi un īpašām procedūrām, lai labotu, disciplinētu vai nodotu kriminālizmeklēšanai jebkādu ļaunprātīgas izmantošanas gadījumu vai pārkāpumu.⁹⁵

180. Iekšējo noteikumu par intervēšanu pārkāpšanai ir jāizraisa atbilstoša institucionāla reakcija diapazonā no pārkvalificēšanas pasākumiem līdz disciplinārlietas ierosināšanai. Gadījumos, kad tiek būtiski pārkāpti tādi juridiski pienākumi kā, piemēram, absolūts spīdzināšanas un sliktas izturēšanās aizliegums, jāierosina kriminālprocess un jāpiemēro sodi.⁹⁶ Jebkurš disciplīnas vai labas uzvedības pārkāpums jārisina objektīvi un samērīgi saskaņā ar starptautiskajām tiesībām un procedūras taisnīguma standartiem.

20. pants, A/RES/57/199, 2002. gada 18. decembris.

⁹³ Konvencijas par piespiedu pazušanu 20. pants; *OPCAT* 21. pants.

⁹⁴ Konvencijas par piespiedu pazušanu 17. panta 3. punkts; Principu apkopojuma 12. princips; *skat. arī* Luandas vadlīniju 9. noteikuma c) punktu; ECT sprieduma lietā “Doils [Doyle] pret Īriju” 99. punktu.

⁹⁵ *Skat., piemēram*, Principu apkopojuma 33. principu; Luandas vadlīniju 37. noteikumu; CPT/Inf (2018)4, 2017. gada decembra CPT 27. vispārējā ziņojuma 25.–31. punktu; CPT/Inf (2019)9, 2019. gada aprīļa CPT 28. vispārējo ziņojumu.

⁹⁶ *UNCAT* 6.–8. pants.

181. Valsts amatpersonas nedrīkst atstāt bez ievēribas prettiesisku rīcību neatkarīgi no personas ranga, pakāpes vai uzdevuma un neatkarīgi no tā, kur un kādā saistībā šāda rīcība notiek.

182. Uzraugiem ir jāizvērtē visi ziņojumi par viņu atbildībā esošu personu neprofesionālu uzvedību vai noziegumiem, jāveic pozitīva darbība, jāziņo vai citādi pienācīgi jānodrošina šāda ziņojuma turpmāka virzība.⁹⁷

183. Jānosaka un jāaizsargā pienākums ziņot par spīdzināšanu un sliktu izturēšanos. Ja amatpersona uzskata, ka nevar tieši apšaubīt vai apstrīdēt kolēģi, tai par savām bažām ir jāziņo ar vidējā posma vadītāja, iestādes ziņošanas mehānisma vai citu piemērotu kanālu, tostarp uzraudzības mehānismu, starpniecību. Šis ziņošanas pienākums ir piemērojams arī tad, ja amatpersonai rodas iespaids, ka uz tās bažām nav sekojusi atbilstoša reakcija.

184. Ikvienam, kas ziņo par pārkāpumu, piemēram, “trauksmes cēlējam”, jānodrošina pienācīga aizsardzība pret jebkāda veida atriebību vai negatīvu attieksmi.

185. Arī citiem krimināltiesību speciālistiem, piemēram, advokātiem, prokuroriem un tiesnešiem, kas redz noziegumu, kurš pastrādāts saistībā ar intervēšanu, vai dzird par to vai kam rodas aizdomas par šādu noziegumu, ir pienākums to darīt zināmu iestādei, izmantojot atbilstošus kanālus, vai ziņot par to citām attiecīgajām iestādēm.

186. Krimināltiesību speciālistiem ir svarīga nozīme spīdzināšanas un citas sliktas izturēšanās novēršanā un intervēšanas prakses uzlabošanā. Jo īpaši tas ietver pienākumu izslēgt no tiesvedības jebkādus pierādījumus, kas iegūti ar spīdzināšanu, citu sliktu izturēšanos, procesuāliem pārkāpumiem vai jebkāda veida piespiešanas paņēmieniem.

187. Pārlietu liela paļaušanās uz atzīšanos tiesvedībā rada neadekvātu stimulu intervētājiem uzskatīt atzīšanos par vienīgo intervijas mērķi, tāpēc to nedrīkst pieļaut.

Ārēja pārraudzība un neatkarīga uzraudzība

188. Ārējām pārraudzības struktūrām, piemēram, valsts cilvēktiesību aizsardzības iestādēm, tiesībsargu birojiem, tiesu iestādēm vai specializētām pārraudzības organizācijām, jābūt piekļuvei jebkurai iestādei, kurā tiek intervēta apcietināta persona, un informācijai par šajās iestādēs apcietinātajām personām.

189. Ārējām pārraudzības struktūrām jāspēj konfidenciāli sazināties ar visām apcietinājumā esošām personām. Personām, kas sūdzas par sliktu izturēšanos vai valsts darbinieku izdarītiem pārkāpumiem, jābūt tiesībām brīvi un pilnīgi konfidenciāli sazināties ar neatkarīgām uzraudzības iestādēm, nebaidoties no atriebības, atbilstoši pamatotiem nosacījumiem, lai nodrošinātu drošību un disciplīnu.

190. Saskaņā ar Parīzes principiem par valsts cilvēktiesību iestādēm⁹⁸ ārējām uzraudzības struktūrām jābūt neatkarīgām un nodrošinātām ar pietiekamiem resursiem, lai veiktu rūpīgu, ātru, objektīvu un taisnīgu intervēšanas vietu darbības analīzi un lai nodrošinātu personu tiesību un cieņas ievērošanu.

⁹⁷ *Skat., piemēram, CPT/Inf (2018)4, 2017. gada decembra CPT 27. vispārējā ziņojuma 70. punktu.*

⁹⁸ *Principles relating to the Status of National Human Rights Institutions (The Paris Principles), A/RES/48/134, 20 December 1993.*

191. ANO Konvencijas pret spīdzināšanu Fakultatīvā protokola dalībvalstīm jāpilnvaro valsts preventīvie mehānismi veikt nepieteiktus apcietinājuma vietu apmeklējumus. Tiem ir jābūt piekļuvei informācijai un datnēm, un arī pilnvarām privāti veikt intervijas ar personām, kam ir atņemta brīvība, kā arī ar darbiniekiem.⁹⁹

192. Valstīm jāizveido sistēmas un procesi, lai ārējās uzraudzības struktūras varētu sniegt ieteikumus par visām reformām, kas nepieciešamas intervēšanas efektivitātes un tiesisko garantiju uzlabošanai. Iestādēm jāapņemas apspriest ar ārējām struktūrām to konstatējumus un ieteikumus.

193. Svarīga nozīme neatkarīgas pārraudzības un uzraudzības jomā var būt arī pilsoniskās sabiedrības organizācijām. Iestādēm atzinīgi jānovērtē to līdzdalība un pienācīgi jāņem vērā visi ziņojumi, ko tās sagatavojušas, uzraugot vietas, kurās personām tiek atņemta brīvība un notiek intervijas; tas ietver arī intervijas ar lieciniekiem un cietušajiem.

Sūdzības un izmeklēšana

194. Visām intervētajām personām ir tiesības sūdzēties par jebkādu sliktu izturēšanos, tostarp par tiesību vai aizsardzības pasākumu liegšanu. Šādas sūdzības ir nekavējoties rūpīgi un objektīvi jāizskata, izmantojot kompetentus piešķirtos kanālus.¹⁰⁰

195. Piekļuvei sūdzību iesniegšanas mehānismiem jābūt vienkāršai, tiešai, bezmaksas un konfidencialai. Jāveic atbilstoši pasākumi, lai nodrošinātu, ka sūdzību iesniegšanas mehānismi ir pieejami visiem, jo īpaši personām paaugstinātas neaizsargātības situācijās. Sūdzības iesniedzējiem jāsaņem skaidri norādījumi par sūdzību izskatīšanas procesiem, pārsūdzības mehānismiem un rezultātiem.¹⁰¹

196. Visas sūdzības ir jāreģistrē neatkarīgi no brīža, kad tās rodas. Šādām sūdzībām jābūt iekļautām lietas materiālos. Ja intervijas laikā intervējamā persona iesniedz sūdzību vai tā tiek iesniegta intervējamās personas vārdā, reģistrācija var nozīmēt intervijas pagaidu pārtraukšanu.

197. Ja intervētajam ir pamatots iemesls uzskatīt, ka pirms intervijas intervētā persona ir cietusi no sliktas izturēšanās vai tai ir bijušas liegtas kādas tiesības, viņam jāinformē attiecīgā amatpersona vai iestāde, kam pēc tam ir pienākums izskatīt šādus apgalvojumus.

198. Ja ir pamats uzskatīt, ka ir notikusi spīdzināšana, pat ja sūdzība nav saņemta, jāveic rūpīga, ātra un objektīva izmeklēšana saskaņā ar ANO Konvencijas pret spīdzināšanu 12. pantu¹⁰².

199. Sūdzības ar nopietniem apgalvojumiem, tostarp par spīdzināšanu, jāizmeklē neatkarīgai struktūrai. Valstīm jāizveido tādi ārēji izmeklēšanas un sūdzību izskatīšanas mehānismi, kas darbības un finansiālajā ziņā ir neatkarīgi gan no tiesībaizsardzības un prokuratūras dienestiem, gan no jebkādām citām iestādēm, kuras atbild par personām, kam ir atņemta

⁹⁹ *OPCAT* 19.–20. pants.

¹⁰⁰ *UNCAT* 12.–13. pants.

¹⁰¹ *Skat., piemēram*, Luandas vadlīniju 37. noteikumu; CPT/Inf (2018)4, 2017. gada decembra CPT 27. vispārējā ziņojuma 25.–31. lpp.

¹⁰² *UNCAT* 12. pants.

brīvība. Lai šādi mehānismi būtu efektīvi un neatkarīgi, tiem jābūt piešķirtām atbilstošām izmeklēšanas pilnvarām, politiskam atbalstam, cilvēku un finanšu resursiem un kompetencei sniegt ieteikumus un pārvaldīt turpmākos pasākumus.

200. Visi sūdzības iesniedzēji jāaizsargā no jebkādam nelabvēlīgām sekām un atriebības par sūdzības iesniegšanu.¹⁰³

Kaitējuma atlīdzināšana un kompensācija

201. Kaitējuma atlīdzināšana spīdzināšanas vai citas sliktas izturēšanās upuriem ir cilvēktiesības, kas veicina pārskatatbildību un cieņas atjaunošanu. Kaitējuma atlīdzināšana signalizē par spēcīgu pretestību spēkā esošo saistību pārkāpšanai, un tajā jāapvieno restitūcija, kompensācija, rehabilitācija, apmierinātība un garantijas, ka nodarījums neatkārtosies. Tiesiskās aizsardzības līdzekļiem jābūt samērīgiem ar nodarīto kaitējumu.¹⁰⁴

202. Tiesiskās aizsardzības līdzekļu pieejamība spīdzināšanas vai citas sliktas izturēšanās gadījumā nedrīkst būt atkarīga no vardarbības veicēja identificēšanas, izmeklēšanas vai saukšanas pie atbildības; nepieciešama tikai konstatācija, ka šāds pārkāpums ir izdarīts.¹⁰⁵

203. Intervējamajām personām ir tiesības uz tādu pierādījumu izslēgšanu, kas iegūti, spīdzinot personu vai citādi slikti izturoties pret to, un tas ir efektīvs tiesiskās aizsardzības līdzeklis pret intervētāju pārkāpumiem.¹⁰⁶

¹⁰³ *UNCAT* 13. pants.

¹⁰⁴ *UNCAT* 14. punkts; *skat.* A/RES/60/147, dokumentu *Basic Principles and Guidelines on the Right to a Remedy and Reparation for Victims of Gross Violations of International Human Rights Law and Serious Violations of International Humanitarian Law* [Pamatprincipi un vadlīnijas par tiesībām uz tiesiskās aizsardzības līdzekli un kompensāciju personām, kas cietušas no smagiem starptautisko cilvēktiesību pārkāpumiem], 2005. gada 16. decembris.

¹⁰⁵ *UNCAT* 14. pants; CAT/C/GC/3, Spīdzināšanas novēršanas komitejas Vispārējais komentārs Nr. 3 (2012), 14. panta īstenošana Līgumslēdzējās valstīs, 3. punkts, 2012. gada 13. decembris.

¹⁰⁶ A/HRC/30/37, *United Nations Basic Principles and Guidelines on Remedies and Procedures on the Right of Anyone Deprived of Their Liberty to Bring Proceedings Before a Court* [Apvienoto Nāciju Organizācijas Pamatprincipi un pamatnostādnes par tiesiskās aizsardzības līdzekļiem un procedūrām saistībā ar ikvienas personas, kam atņemta brīvība, tiesībām celt prasību tiesā], *Report of the Working Group on Arbitrary Detention* [Darba grupas ziņojums par patvaļīgu aizturēšanu], 2015. gada 6. jūlijs.

6. princips Par īstenošanu

Efektīvas intervēšanas īstenošanai ir nepieciešami stingri valsts pasākumi.

204. Lai īstenotu šos principus, valstīm ir jāpieņem un jāizstrādā atbilstošas tiesiskas, politikas, reglamentējošas un institucionālas sistēmas un jānodrošina intervējošo iestāžu tiesiskā uzraudzība. Tam ir vajadzīgi pastāvīgi un saskaņoti attiecīgo dalībnieku centieni vietējā līmenī.

205. Ieviešot stingrus pasākumus valstī, iestādes apliecina apņēmību un ilgtermiņa apņemšanos:

- a) apkarot sliktu izturēšanos visā intervēšanas procesā un nodrošināt atbilstību starptautiskajiem cilvēktiesību standartiem;
- b) nodrošināt piemērotas un pietiekamas mācības par intervēšanu visām attiecīgajām iestādēm;
- c) veicināt sadarbību starp ekspertiem, praktiķiem un politikas veidotājiem atbilstošas un efektīvas intervēšanas stratēģijas un prakses izstrādē;
- d) veicināt pārraudzību un pārskatatbildību attiecībā uz intervēšanu, institucionālās korupcijas apkarošanu un nesodāmības kultūru;
- e) uzlabot krimināltiesību sistēmas darbību un tiesvedību.

206. Šī ir apņemšanās ne tikai uzlabot politiku un praksi, lai novērstu jebkāda veida spīdzināšanu un citu sliktu izturēšanos un atbalstītu tiesiskumu, bet arī ieviest visefektīvākās metodes sabiedrības drošības uzlabošanai atbilstoši starptautiskajiem standartiem.

Valstu tiesiskie regulējumi

207. Valstīm ir sistemātiski jāpārskata savs tiesiskais regulējums, kā arī jāpieņem un jāpublicē tiesību akti, dekrēti un politikas dokumenti, kas reglamentē izturēšanos pret iztaujājamajām personām, tostarp to, kā notiek intervēšanas process. Šādiem tiesību aktiem un procedūrai ir pilnīgi jāatbilst spēkā esošajām juridiskajām saistībām, kas noteiktas starptautiskajos tiesību aktos, jo īpaši absolūtajam spīdzināšanas un citu sliktas izturēšanās veidu aizliegumam.¹⁰⁷

208. Likumos un noteikumos jābūt paredzētiem arī aizsardzības pasākumiem, kas ir saistīti ar efektīvu intervēšanu, un tajos jāietver vismaz tūlītēja ģimenes locekļu informēšana, iespēja veikt veselības pārbaudi un advokāta pieejamība. Šajā saistībā valstij jāstiprina piekļuve juridiskajai palīdzībai un valsts atbalstītai aizstāvībai pirms intervijām un to laikā.¹⁰⁸

¹⁰⁷ [UNCAT 11. pants; A/HRC/RES/31/31, 11. punkts; A/HRC/RES/46/15, 10. punkts.](#)

¹⁰⁸ [A/HRC/RES/31/31, 4.–9. punkts; A/HRC/RES/46/15, 5. punkts.](#)

209. Lai sekmētu efektīvu interviju veikšanu, būtiska nozīme ir atbilstošas kriminālatbildības noteikšanai par spīdzināšanu un citu sliktu izturēšanos. Spīdzināšanu un citu sliktu izturēšanos nevar attaisnot ar to, ka ir pastāvējuši izņēmuma apstākļi.¹⁰⁹

210. Tiesiskajam regulējumam jānodrošina, ka neviena atzīšanās vai cita liecība, kas iegūta, spīdzinot personu vai izmantojot cita veida piespiešanu, nav ar pierādījuma spēku, izņemot attiecībā uz personām, kas tiek turētas aizdomās par šāda pārkāpuma izdarīšanu, vai kā pierādījums liecības iegūšanas faktam. Valsts tiesību aktiem jānodrošina, ka personas, kas ir atbildīgas par piespiešanu un ļaunprātīgu izmantošanu, tiek sauktas pie atbildības.¹¹⁰

Institucionālā kultūra un kapacitāte

211. Iestāžu vadītājiem jādarbojas kā efektīvas intervēšanas aizstāvjiem, paužot skaidru un ilgstošu apņemšanos panākt pozitīvas pārmaiņas. Lai mainītu institucionālo kultūru attiecībā uz intervēšanu, nepieciešama pienācīga pārvaldība un rūpīga plānošana.

212. Iestādēm jānodrošina, ka visas izmaiņas valsts tiesiskajā regulējumā un politikas satvarā attiecībā uz intervēšanu tiek integrētas iestāžu noteikumos un procedūrās un plaši izziņotas to darbiniekiem. Darbiniekiem, kuri ir tieši iesaistīti intervēšanā, jāsniedz norādījumi par jebkādu jaunu tiesisku un politikas prasību praktisku īstenošanu.

213. Jēgpilnām un noturīgām izmaiņām intervēšanas praksē nepieciešams, lai valstis īstermiņā, vidējā termiņā un ilgtermiņā ieguldītu pietiekamus cilvēkresursus un finanšu līdzekļus. Tādējādi un jo sevišķi ar īpašu mācību starpniecību un piekļuvi ierakstu veikšanas aparāturai tiks stiprināta kapacitāte un spējas.

214. Jāveic pasākumi, lai nodrošinātu, ka tiesībsargājošās iestādes un citas izmeklēšanas iestādes darbojas saskaņā ar valsts un starptautiskajām saistībām un ka to darbība ir pārredzama un pakļauta tiesas un sabiedrības kontrolei.

215. Tiesībaizsardzības iestāžu un citu ar informācijas vākšanu saistītu iestāžu institucionālo kapacitāti var stiprināt, pastāvīgi veidojot konstruktīvas attiecības ar citām organizācijām, pētniekiem un akadēmisko aprindu pārstāvjiem. Šāda sadarbība, kas var paplašināties ārpus valstu robežām, var nodrošināt lietderīgu analīzi un informāciju, lai veicinātu intervēšanas prakses uzlabošanu.

Tiesu iestādes

216. Tiesu iestāžu un prokuratūras neatkarība jāgarantē un jāaizsargā, lai nodrošinātu, ka tās spēj aktīvi piedalīties efektīvu interviju īstenošanā.¹¹¹ Tas attiecas arī uz tiesu medicīnas un citu saistīto dienestu profesionālo un zinātnisko neatkarību.

217. Īstenojot tādas pamata garantijas kā tiesības uz taisnīgu tiesu, tiesu iestādēm ir jānodrošina, ka vienmēr tiek ievērotas intervējamo personu tiesības. Lai to panāktu, jāizskata

¹⁰⁹ *UNCAT* 4.–6. pants.

¹¹⁰ *UNCAT* 15. pants; *A/HRC/RES/31/31*, 13. punkts; *A/HRC/RES/46/15*, 22. punkts; *A/HRC/25/60*, 68. punkts; *A/71/298*, 100. punkts (3. parinde).

¹¹¹ *Skat., piemēram, A/HRC/13/L.19, Cilvēktiesību padomes rezolūcija, 2010. gada 23. marts. Skat. arī Starptautiskā Pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 14. pantu.*

gan veids, kā ir notikusi intervija, gan tas, kā aizdomās turētā persona izmanto tiesiskās un procesuālās garantijas, tostarp tiesības vērsties pie advokāta un medicīnas speciālista.

218. Tiesu iestādēm jānovērš tādi faktori, kas mudina izmeklēšanas iestādes izmantot jebkādu līdzekļu atzīšanās panākšanai un to vietā jāveicina ētisku un zinātniski apstiprinātu metožu izmantošana.

219. Tiesu iestādēm jānodrošina, ka jebkurā tiesvedībā tiek pieņemti tikai likumīgi iegūti pierādījumi, un jā saglabā modrība attiecībā uz jebkādam pazīmēm, kas liecina, ka liecība varētu būt sniegta piespiedu kārtā vai sliktas izturēšanās ietekmē. Liecības, kas sniegtas spīdzināšanas vai citas sliktas izturēšanās vai piespiešanas ietekmē, ir jāizslēdz no tiesvedības saskaņā ar izslēgšanas noteikumu.¹¹²

220. Aizdomās turētās personas un atbildētāji ir fiziski jānogādā tiesu iestādēs, lai noskaidrotu viņu apcietināšanas likumību, ko viņiem jāļauj apstrīdēt. Vienmēr, kad ir pamats uzskatīt, ka persona, kas ir nogādāta tiesu iestādē, varētu būt cietusi no sliktas izturēšanās, prokuratūras un tiesu iestādēm ir jāveic izmeklēšana *ex officio*.¹¹³ Tām jāpieprasa tiesu medicīniskā ekspertīze pat tad, ja nav izteikti apgalvojumi vai saņemtas sūdzības.

221. Visbeidzot, tiesu iestādēm ir jāveic visi vajadzīgie pasākumi, lai nodrošinātu, ka personas, kas ir atbildīgas par spīdzināšanu vai sliktu izturēšanos, tiek sauktas pie atbildības un pret tām tiek piemērotas atbilstošas sankcijas.¹¹⁴

Izplatīšana

222. Valstīm šie principi ir jāizplata visām attiecīgajām izpildvaras, likumdošanas un tiesu iestādēm, it īpaši tiesībaizsardzības iestādēm un citām informācijas vākšanas iestādēm.

223. Izplatīšana sadarbībā ar pārraudzības struktūrām, pilsoniskās sabiedrības organizācijām un sabiedrību vairo pilsonisko uzticēšanos izmeklēšanas iestādēm.

224. Valstīm ir jāapkopo informācija par pasākumiem, ko attiecīgās iestādes ir veikušas, lai īstenotu Efektīvas intervēšanas principus izmeklēšanai un informācijas vākšanai, un jāziņo par virzību attiecīgajām starptautiskajām un reģionālajām iestādēm.

¹¹² *UNCAT* 15. pants; *skat. arī* A/HRC/25/60 66., 82. punktu.

¹¹³ *UNCAT* 12. pants; *skat. arī* CPT/Inf (2002)15-part, *CPT* aizturēšanas standartu attīstība, 2002. gads, 45. punktu.

¹¹⁴ *Skat., piemēram*, ANO Prokuroru lomas vadlīniju 16. noteikumu, 8. ANO kongress par noziedzības novēršanu un izturēšanos pret likumpārkāpējiem, Havana, Kuba, 1990. gads, 16. noteikums, un dokumentu *Standards of professional responsibility and statement of the essential duties and rights of prosecutors* [Profesionālās atbildības standarti un prokuroru galveno pienākumu un tiesību deklarācija], ko Starptautiskā Prokuroru asociācija pieņēma 1999. gada 23. aprīlī, 4.3. punkta f) apakšpunktu.

Efektīvas intervēšanas principi izmeklēšanai un informācijas vākšanai

1. princips Par intervēšanas pamatiem

Efektīvas intervēšanas pamatā ir zinātne, likums un ētika.

2. princips Par praksi

Efektīva intervēšana ir vispusīgs process precīzas un ticamas informācijas vākšanai, kurā vienlaikus tiek nodrošinātas ar to saistītās tiesiskās garantijas.

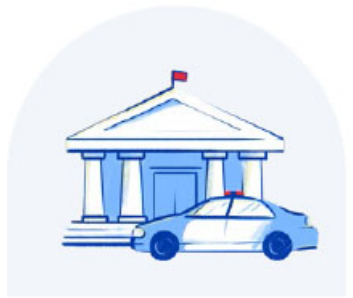
3. princips Par neaizsargātību

Efektīvā intervēšanā ir jāidentificē un jānodrošina neaizsargātības situācijā esošu intervējamo personu vajadzības.

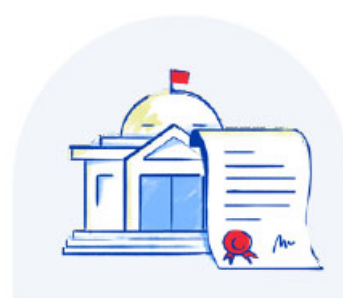
4. princips Par mācībām

Efektīva intervēšana ir profesionāls uzdevums, kam nepieciešamas īpašas mācības.

5. princips Par pārskatatbildību

Efektīvai intervēšanai ir nepieciešamas pārredzamas un atbildīgas institūcijas.

6. princips Par īstenošanu

Efektīvas intervēšanas īstenošanai ir nepieciešami stingri valsts pasākumi.

“Šo intervēšanas principu pamatā ir apstiprinātas zinātniskas atziņas un desmitiem gadus krāta kriminālizmeklētāju pieredze. Tie uzlabo pierādījumu vākšanas efektivitāti un precizitāti un novērš tiesas kļūdas, kas rodas, panākot atzīšanos ar spīdzināšanu un piespiešanu. Tie ir izstrādāti ar nolūku aizsargāt to personu pamattiesības, kuras tiek turētas aizdomās par noziegumiem, kā arī cietušo personu un liecinieku pamattiesības, un vairot pilsonisko uzticēšanos tiesībaizsardzības iestādēm.”

Huans E. Mendezs,

Ekspertu koordinācijas komitejas līdzpriekšsēdētājs, bijušais ANO īpašais ziņotājs par spīdzināšanu.

Efektīvas intervēšanas principi izmeklēšanai un informācijas vākšanai

1. princips. Par intervēšanas pamatiem

Efektīvas intervēšanas pamatā ir zinātne, likums un ētika.

2. princips. Par praksi

Efektīva intervēšana ir vispusīgs process precīzas un ticamas informācijas vākšanai, kurā vienlaikus tiek nodrošinātas ar to saistītās tiesiskās garantijas.

3. princips. Par neaizsargātību

Efektīvā intervēšanā ir jāidentificē un jānodrošina neaizsargātības situācijā esošu intervējamo personu vajadzības.

4. princips. Par mācībām

Efektīva intervēšana ir profesionāls uzdevums, kam nepieciešamas īpašas mācības.

5. princips. Par pārskatatbildību

Efektīvai intervēšanai ir nepieciešamas pārredzamas un atbildīgas institūcijas.

6. princips. Par īstenošanu

Efektīvas intervēšanas īstenošanai ir nepieciešami stingri valsts pasākumi.